

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE INTERCOMMUNALES NA DE WET VAN 26 JULI 1971 HOUDENDE ORGANISATIE VAN DE AGGLOMERATIES EN DE FEDERATIES VAN GEMEENTEN

De Wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten schrijft de oprichting van de nieuwe administratieve en politieke organen voor tegen uiterlijk 1 januari 1976 en dit over het hele land.

De invloed van die wet en van de daaruit voortvloeiende administratieve reorganisatie op het voortbestaan van de intercommunales zal de komende jaren een van de grondproblemen zijn, die aan bod zullen komen ter gelegenheid van de administratieve en politieke herstructurering van het land.

In dit opstel zal gepoogd worden de belangrijkste punten uit de Wet van 26 juli 1971 en uit de Wet van 22 maart 1922 op de vereniging van gemeenten tot nut van het algemeen naar voren te brengen en met elkaar te confronteren.

DE WET VAN 1 MAART 1922 OP DE VERENIGING VAN GEMEENTEN TOT NUT VAN HET ALGEMEEN

§ 1. *Ontstaan van de wet*¹

1. Vóór 1860 bestond er in de toenmalige maatschappij weinig of geen behoefte aan tussengemeentelijke of intercommunale samenwerking. De gemeenten konden "zelfstandig" voorzien in de noden van hun bevolking. De wetgever heeft wel voor bepaalde zaken de verdeling van de uitgaven die meerdere gemeenten aanbelangen, geregeld.

Voorbeelden hiervan zijn :

- Artikel 24 van de Wet van 10 april 1841, dat betrekking heeft op de uitgaven in verband met het onderhoud van buurtwegen van groot verkeer ;

¹ Zie daarover : P. HAUTPHENNE, *De verenigingen van gemeenten in België*, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten, Brussel, 1960.

- Artikel 20 van de Wet van 19 december 1854 (Boswetboek) dat betrekking heeft op de verdeling van de wedde van de boswachter ;

- Artikel 1 van de Wet van 23 september 1842 betreffende de verdeling van de onderwijskosten en de kosten van herstellingswerken aan de lokalen en de woningen van de hoofdonderwijzers².

Van een echte intercommunale samenwerking was dus nog geen sprake.

2. Gedurende de tweede helft van de 19e eeuw echter stegen de behoeften van de bevolking geweldig zowel op sociaal als op economisch gebied. De gemeenten beschikten individueel niet meer over de nodige middelen om op een rationele wijze die evolutie te volgen. Een intercommunale samenwerking was dan ook gewenst. Maar een dergelijke samenwerking was in de toenmalige wetgeving volledig onbekend. Als gevolg hiervan ontstonden feitelijke verenigingen zonder welbepaald statuut.

Wanneer echter de wettelijkheid van zo'n vereniging betwist werd, kwam de wetgever tussenbeide om die welbepaalde intercommunale een wettelijk statuut te geven.

Voorbeelden van die politiek zijn : de oprichting van het Gemeentekrediet bij Koninklijk Besluit van 8 december 1860, de N.V. "Zeekanaal en haveninrichtingen van Brussel" door de Wet van 11 september 1895 (*Staatsblad*, 13 september 1895), de "intercommunale ziekenhuizen" door de Wet van 6 augustus 1897 (*Staatsblad*, 12 augustus 1897).

3. De moeilijkheden die men ondervond bij de bespreking van die verscheidene wetten en de urenlange discussies over de grondwettelijkheid ervan, deden het verlangen ontstaan naar een algemene wet betreffende

² *Gemeente Krediet*, nr. 27, p. 10.

het statuut van de intercommunale maatschappijen. Een beslissende stap in de richting van een algemene wet was de houding van de toezichthoudende overheid tegenover de overeenkomsten tussen gemeenten. Tot in 1910 waren er op dat vlak geen moeilijkheden. De toezichthoudende overheid (Bestendige Deputatie en Koning) verzette zich niet tegen overeenkomsten tussen gemeenten tot levering van een of ander produkt (zoals gas of elektriciteit). In 1910 echter stuitte, voor het eerst, een overeenkomst tussen Wevelgem en Bissegem tot levering van gas op verzet van de centrale overheid. De gemeenteraadsbeslissingen werden vernietigd bij K.B. van 18 juni 1910. Op 5 december 1910 werd die rechtspraak bevestigd. De motivering van het K.B. luidde o.a. als volgt :

"De bevoegdheden van de gemeenten zijn gebonden bevoegdheden. De gemeenten hebben geen andere bevoegdheden dan die welke hun krachtens de Grondwet en de wetten toekomen"³.

Die K.B.'s deden uiteraard een heftige polemiek ontstaan in Kamer en Senaat. Voor de Kamer verklaarde de minister van Binnenlandse zaken, dat de gemeenten theoretisch het recht hebben zich te verenigen voor zaken die voor elk van hen van gemeentelijk belang zijn. Praktisch gesproken is het beheer van een dergelijke vereniging zo niet onmogelijk, dan toch zeer moeilijk, daar zij geen rechtspersoonlijkheid heeft. Elke beslissing vereist derhalve de tussenkomst van de gemeenteraadsleden van al de gemeenten. Bijgevolg is volgens de minister het optreden van de wetgever noodzakelijk om aan verenigingen van gemeenten, rechtspersoonlijkheid te verlenen⁴.

De wenselijkheid van een algemene wet werd dus erkend. Door allerlei omstandigheden (o.a. de wereldoorlog 1914-18) kwam een dergelijke wet pas in 1922 tot stand.

4. Bij de grondwetswijziging van 1921 werd aan art. 108,2, een tweede lid toegevoegd om alle juridische bezwaren tegen de intercommunale samenwerking op te heffen. De tekst van dit tweede lid luidde als volgt : "Verscheidene provinciën en verscheidene gemeenten mogen zich onderling verstaan of zich verenigen onder de voorwaarden en op de wijze, door de wet te bepalen, om zaken van provinciaal belang of gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheeren. Aan verscheidene provinciale raden of aan verscheidene gemeenteraden mag het echter niet toegelaten zijn, te zamen te beraadslagen."

Uit die tekst blijkt dus dat een wet nodig was om de gevallen te bepalen waarin gemeenten zich mogen verenigen en om de procedure te bepalen voor het tot stand brengen van een *intercommunale* vereniging of *interprovinciale* vereniging. Die wet kwam tot stand op 1 maart 1922, maar was beperkt tot de intercommunale vereniging.

5. Uiteraard had de Wet van 1 maart 1922 een weerslag op de bestaande verenigingen van gemeenten en op de wetten, die individueel een bepaalde intercommunale oprichtten. De Wet van 1 maart 1922 heeft de bijzondere wetten niet opgeheven. Derhalve hebben de door een bijzondere wet opgerichte intercommunales nog altijd een wettelijk bestaan, en er zouden zelfs nog intercommunales kunnen opgericht worden door een bijzondere wet. Feitelijke verenigingen van gemeenten echter die reeds bestonden vóór de inwerkingtreding van de Wet van 1 maart 1922, konden slechts geldig blijven bestaan indien ze opnieuw opgericht werden overeenkomstig de bepalingen van die zelfde wet.

Het bestaan van bijzondere wetten kan een weerslag hebben op de uit het van kracht worden van de Wet van 26 juli 1971 voor de desbetreffende intercommunales voortvloeiende gevolgen. Het onderzoek van die bijzondere wetten valt echter niet binnen het bestek van dit opstel.

§ 2. De vrijheid van vereniging

Art. 1 van de Wet van 1 maart 1922 luidt :

"Twee of meer gemeenten kunnen verenigingen tot stand brengen voor zaken van een wel bepaald gemeentelijk belang.

"De Staat en de provinciën, waarin de gemeenten liggen, kunnen van de vereniging deel uitmaken.

"De deelneming van particulieren en van maatschappijen in bepaalde verenigingen zal door de Koning toegelaten worden."

In dit artikel staan enkele bepalingen die heel belangrijk zijn voor het probleem van het voortbestaan van de intercommunales na de oprichting van agglomeraties en federaties van gemeenten. Deze bepalingen zullen daarom in deze paragraaf onderzocht worden.

1. Art. 1 bepaalt dat *twee of meer gemeenten* een vereniging kunnen tot stand brengen. Dit heeft als gevolg dat een intercommunale slechts wettelijk kan bestaan indien minstens twee gemeenten lid zijn. Zodra een intercommunale slechts één gemeente meer als lid heeft, houdt ze op wettelijk te bestaan. Die situatie kan zich gemakkelijk voordoen na de oprichting van de federaties en agglomeraties want deze bestuursorganen treden in de plaats van de gemeenten in de intercommunales waarvan het doel aangelegenheden omvat waarvoor de gemeente niet meer bevoegd is door de bevoegdheidsoverdracht aan de federaties en agglomeraties. Dit wordt bepaald door art. 60 van de Wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten. In welke gevallen precies het voortbestaan van de intercommunales in het gedrang komt, zal in het tweede deel van dit opstel onderzocht worden.

2. Artikel 1 bepaalt verder dat *twee of meer gemeenten* een vereniging kunnen tot stand brengen. Het

³ HAUTPHENNE, a.w., p. 27.

⁴ HAUTPHENNE, a.w., p. 30.

woord "kunnen" duidt erop, dat de gemeenten vrij zijn een vereniging tot stand te brengen of ervan lid te worden. Uiteraard moeten de gemeenten de bepalingen van de wet respecteren want ze kunnen alleen maar een vereniging oprichten "onder de voorwaarden en op de wijze door de wet te bepalen."

Op het principe van vrijheid bestaan toch enkele uitzonderingen, nl. de gemeente kan niet uittreden naar eigen goeddunken en ook kan het bestaan van de intercommunale verlengd worden tegen de zin van een bepaald lid. Voor de nadere omschrijving wordt verwezen naar de paragrafen waarin de uittreding en de verlenging behandeld worden.

De vrijheid van vereniging heeft tot gevolg dat andere overheidsorganen zich niet aan de gemeenten kunnen opdringen⁵: noch de Staat, noch de provincies, noch de nieuwe agglomeraties en federaties kunnen de gemeenten ertoe verplichten een intercommunale ter behartiging van een gemeentelijk belang te vormen.

3. De wetgever heeft in hetzelfde art. 1 de gevallen bepaald waarin de gemeenten zich kunnen verenigen: "(...) voor zaken van een *welbepaald gemeentelijk belang*."

Een intercommunale kan dus slechts zaken van gemeentelijk belang behartigen. Dat is zeer belangrijk uit het oogpunt van de overdracht van bevoegdheden van de gemeenten aan de federaties van gemeenten en de agglomeraties. Zodra immers een bevoegdheid door die overdracht ophoudt van gemeentelijk belang te zijn, kan een intercommunale niet meer wettelijk de behartiging ervan als voorwerp hebben. De intercommunale zal ophouden wettelijk te bestaan.

De vraag wat nu precies van gemeentelijk belang is, rijst daarom in alle scherpste. Noch in de rechtspraak noch in de rechtsleer wordt dat begrip duidelijk omschreven⁶.

DE CLERCK omschrijft het als volgt:

"Het gemeentelijk belang omvat al de handelingen en diensten tot algemeen nut, die de kollektiviteit van de gemeenteonderhorigen tot materieel, moreel en sociaal voordeel strekken, en die niet door de wet uitdrukkelijk aan de gemeentebemoeiing zijn onttrokken of met de bijzondere wetten op de gemeentelijke organisatie onverenigbaar zijn. (...) De vaststelling van wat *in concreto* tot genoemde voordelen strekt, berust bij de gemeenteraad; wat door deze als van gemeentelijk belang wordt beschouwd, moet vermoed worden van gemeentelijke belang te zijn. Het behoort de toezichthoudende overheid, de gewone en administratieve rechtbanken dit vermoeden eventueel te weerleggen". Het is dus de gemeenteraad die bepaalt wat van gemeentelijk belang is en wat niet (overeenkomstig de

artt. 31 en 108 van de Grondwet). De hogere overheid kan echter bepaalde taken aan zich trekken. De provincieraad kan verklaren dat een bepaalde aangelegenheid, tot nu toe algemeen aanvaard als van gemeentelijk belang, van nu af aan van provinciaal belang is. De wetgever kan een bepaalde aangelegenheid van nationaal belang verklaren. Het begrip "gemeentelijk belang" ondergaat dus voortdurend wijzigingen en wordt voortdurend aangepast aan de moderne levensomstandigheden.

Nu rijst natuurlijk de vraag wat de invloed zal zijn van de oprichting van agglomeraties en federaties van gemeenten op de inhoud van het begrip "gemeentelijk belang". Er komt nu immers een vierde belangensfeer tot stand, nl. de supracommunale.

Door de bevoegdheidsoverdracht van de gemeenten aan de agglomeraties en federaties van gemeenten kan de aard van die bevoegdheden (van gemeentelijk of supracommunale belang) gewijzigd worden. Dat heeft dan gevolgen wat het voortbestaan van de intercommunales betreft. Dit probleem wordt in het tweede deel van dit opstel onderzocht.

4. In het tweede lid van art. 1 lezen we: "De Staat en de provincies waarin de gemeenten liggen, kunnen van de vereniging deel uitmaken."

Uit dit tweede lid kan dus afgeleid worden dat enkel en alleen de staat en de provincies, naast de gemeenten, lid kunnen zijn van een intercommunale. Het in het derde lid van art. 1 bedoelde lidmaatschap van private personen en maatschappijen laten we buiten beschouwing. Nochtans staat de toezichthoudende overheid gemakkelijk toe dat ook andere publiekrechtelijke personen lid worden. In feite is dit onwettelijk, want om het lidmaatschap van andere overheidsorganen mogelijk te maken, zou telkens een bijzondere wet nodig zijn, die uitdrukkelijk van de Wet van 1 maart 1922 afwijkt. Dit is belangrijk voor de agglomeraties en de federaties van gemeenten. Kunnen zij wettelijk wel lid worden van een intercommunale? Naar mijn mening wordt de moeilijkheid gedeeltelijk opgelost door art. 60 van de Wet van 26 juli 1971. Als de agglomeratie of de federatie van gemeenten in de plaats treedt van een gemeente, lid van een intercommunale, is er m.i. geen probleem. Het is anders wanneer een agglomeratie of federatie van gemeenten als zodanig lid wenst te worden. Dat zou dan niet wettelijk zijn, rekening houdend met het tweede lid van art. 1 van de Wet van 1 maart 1922.

Daarenboven moeten we rekening houden met de ministeriële omzendbrief van 25 februari 1959 (*Staatsblad*, 11 maart 1959, pp. 1795-1797), waarin duidelijk bepaald wordt dat de gemeenten steeds het overwicht moeten hebben in de intercommunales en dit op elk gebied. Het doel van de intercommunale is immers de behartiging van een welbepaald gemeentelijk belang. "Ik hecht er groot belang aan dat niet uit het oog zou verloren worden dat een intercommunale vereniging is samengesteld door gemeenten en voor zaken van ge-

⁵ D. DE CLERCK, A.P.R., Tw. *Interkommunale maatschappij*, nrs. 42-51.

⁶ M. DENYS, "De begrippen gemeentelijk en provinciaal belang", *R.W.*, 1961-62, 1321.

⁷ DE CLERCK, a.w., nr. 99.

meentelijk belang. Het spreekt vanzelf dat in die intercommunales waar andere personen aan deel nemen dan de gemeenten, deze altijd de meerderheid van stemmen in de bestuurs- en beheersorganen moeten hebben. Bovendien moet de voorzitter van elk van deze organen gekozen worden uit de vertegenwoordigers uit de gemeentelijke groep (...) Om de nadruk te leggen op het overwegend gemeentelijk karakter der vereniging waarvan sprake, houd ik er aan dat in de schoot van de algemene vergadering en van de beheerraad de door de statuten opgelegde meerderheden om beslissingen te treffen simultaan moeten verenigd zijn voor het totaal der stemmen van de vennoten en voor het totaal der stemmen van de gemeentelijke vertegenwoordigers⁸."

Deze in de ministeriële omzendbrief gestelde vereiste zal moeilijkheden veroorzaken zodra een agglomeratie of federatie van gemeenten in de plaats komt van de gemeenten, lid van een intercommunale. Kan de agglomeratie of federatie van gemeenten dan ook beschouwd worden als één gemeente of moeten de andere gemeenten, die lid zijn van de intercommunale, de meerderheid vormen in beheers- en bestuursorganen?

§ 3. De uittreding uit de intercommunale

Gezien art. 60 van de Wet van 26 juli 1971, worden de agglomeraties en federaties van gemeenten, als rechtsopvolger van de gemeenten, "gedwongen" lid van de intercommunales waarvan de gemeenten lid zijn. Kunnen zij dan dat lidmaatschap opzeggen? In de Wet van 1 maart 1922 staat niets betreffende de uittreding van een lid. We moeten dus de statuten van iedere intercommunale nagaan om te weten over welk recht de gemeente, eventueel haar rechtsopvolger de agglomeratie of federatie van gemeenten, beschikt inzake uittreding. De minister van Binnenlandse Zaken heeft er trouwens in zijn omzendbrief van 25 februari 1959 duidelijk op gewezen dat de statuten een regeling nopens de uittreding moeten bevatten: "Ten einde elke mogelijkheid tot verwarring te vermijden, houd ik er aan nader te bepalen dat in 't vervolg in de statuten niet alleen de aanwijzingen betreffende de zeven voorschriften van art. 5 moeten voorkomen, maar ook de voorwaarden en modaliteiten van ontslag of uitsluiting van een aangeslotene. Wat het ontslag betreft moeten de statuten in elk geval de mogelijkheid voorzien dat een vennoot ontslag kan nemen zo de vereniging het maatschappelijk doel te zijnen opzichte niet verwezenlijkt⁹." Een ministeriële omzendbrief is echter geen wettelijk voorschrift. Het kan dus voorkomen dat de statuten niets bepalen voor het geval een lid wil uittreden. Kan de agglomeratie of federatie van gemeenten haar lidmaatschap dan niet opzeggen? Krachtens art. 10 van de Wet van 26 juli 1971 heeft de federatie

van gemeenten of de agglomeratie dezelfde rechten en plichten als de gemeenten in wier plaats ze lid wordt. Kan de gemeente uittreden, dan kan de intercommunale dat ook.

Dat is natuurlijk slechts een verschuiven van het probleem naar de vraag of de gemeente kon uittreden. Indien niets bepaald is in de statuten, moeten we kijken naar de wetgeving in verband met de juridische vorm die de intercommunale heeft aangenomen. Ingeval die intercommunale een N.V. is, dan is uittreding in principe onmogelijk, aangezien de aandelen nominatief zijn met beperkte overdraagbaarheid krachtens het *intuitu personae* karakter van de intercommunale. Is de intercommunale daarentegen een coöperatieve vennootschap, dan is uittreding wel mogelijk, maar enkel gedurende de eerste zes maanden van het maatschappelijk jaar¹⁰.

In bepaalde gevallen zal de agglomeratie of de federatie van gemeenten kunnen uittreden, in andere dan weer niet.

§ 4. De ontbinding

Uit de vorige paragraaf blijkt dat de agglomeratie of de federatie van gemeenten, lid van een of andere intercommunale, in bepaalde gevallen zal kunnen uittreden, in andere weer niet. Nochtans zal de agglomeratie of federatie van gemeenten in veel gevallen wensen een einde te maken aan de werking van de intercommunale, omdat zij bij machte is om haar bevoegdheden zelf uit te oefenen. Kan de agglomeratie of federatie van gemeenten dan de ontbinding van de intercommunale uitlokken?

a) De Kaderwet van 1 maart 1922 regelt in de artt. 12ter, 13 en 14 enkele gevallen van facultatieve ontbinding.

1. Na het verstrijken van de geldigheidsduur moet de verlenging aangevraagd worden door de meerderheid van de betrokken gemeenten, om ontbinding van de intercommunale te voorkomen. Maar art. 13 bepaalt duidelijk dat de meerderheid der gemeenten de verlenging moet aanvragen. De andere overheidsorganen kunnen dat niet, behalve de agglomeratie of de federatie van gemeenten die krachtens art. 60 van de Wet van 26 juli 1971 in de plaats komt van de gemeenten. De agglomeratie of de federatie van gemeenten zal derhalve over twee middelen beschikken om de verlenging te voorkomen: nl. door ervoor te zorgen dat de gemeenten geen meerderheid halen om de verlenging aan te vragen, waarbij weer de vraag opduikt of de agglomeratie of federatie van gemeenten moet beschouwd worden als één gemeente dan wel als plaatsvervanger van een zeker aantal gemeenten, vervolgens door zijn toevlucht te nemen tot het bij art. 13, *in fine*, bedoelde beroep bij de Koning om de door de meer-

⁸ Omzendbrief van de minister van Binnenlandse Zaken van 25 februari 1959, *Staatsblad*, 11 maart 1959, p. 1797.

⁹ *Staatsblad*, 11 maart 1959, p. 1796.

¹⁰ DE CLERCK, a.w., nrs. 393-396. Zie art. 149 e.v. Vennootschapswet.

derheid der gemeenten aangevraagde verlenging te doen weigeren.

2. Wanneer de intercommunale niet voldoet aan haar verplichtingen nopens de indiening van haar rekeningen kan de Koning, krachtens art. 12ter, de ontbinding als sanctie uitspreken. Die mogelijkheid wordt uiteraard enkel pro memorie vermeld.

3. Art. 14 bepaalt dat de ontbinding vóór het verstrijken van de termijn slechts kan geschieden met de instemming van al de betrokken gemeenten en provincien. Daarenboven is de Koninklijke goedkeuring vereist. Kan de agglomeratie of de federatie van gemeenten zich op dit artikel beroepen? Mijns inziens wel, want krachtens art. 60 van de Wet van 26 juli 1971 heeft de agglomeratie of de federatie van gemeenten alle rechten waarover de gemeenten beschikten. Maar toch zal de agglomeratie of de federatie van gemeenten zich moeilijk op dat artikel kunnen beroepen, want al de betrokken gemeenten en provincien moeten instemmen.

b) Naast de gevallen van facultatieve ontbinding, kunnen er zich ook situaties voordoen waarbij de ontbinding verplicht is.

Indien niet meer voldaan wordt aan de verplichting uit art. 1 van de Wet van 1 maart 1922, wordt de intercommunale ontbonden: zodra minder dan twee gemeenten lid zijn, houdt de intercommunale op wettelijk te bestaan. Daar zit wel een mogelijkheid in voor de agglomeratie of de federatie van gemeenten. Door de bevoegdheidsoverdracht treden de agglomeraties of federaties van gemeenten in de plaats van de gemeenten, en kan het aantal gemeenten als lid van de intercommunale, minder bedragen dan twee.

DE WET VAN 26 JULI 1971 HOUDENDE ORGANISATIE VAN DE AGGLOMERATIES EN DE FEDERATIES VAN GEMEENTEN

§ 1. *Bedoeling van de wetgever*

De Wet van 26 juli 1971 is een uitvoering van art. 108bis, § 1, eerste lid, van de Grondwet; "De wet richt agglomeraties en federaties van gemeenten op. Zij bepaalt hun inrichting en hun bevoegdheid en verzekert daarbij de toepassing van de beginselen vermeld in art. 108."

De wet is ontstaan uit een algemeen aanvaarde nood aan reorganisatie van de administratieve structuren. In de memorie van toelichting staat:

"De oprichting van federaties en agglomeraties beantwoordt aan een ander doel: om het de nieuwe eenheden mogelijk te maken op het *bovengemeentelijk* vlak de taken op zich te nemen die de gemeenten niet of niet langer alleen kunnen vervullen (...). Enerzijds doen de agglomeraties, als ontwikkelingspolen, nieuwe behoeften ontstaan, waaraan de lokale administratieve entiteiten niet meer bij machte zijn het hoofd te bieden. Anderzijds leiden de eisen van een moderne re-

gering, in een land als België, tot een doorgedreven decentralisatie van de machten. Deze decentralisatie moet, wil ze doeltreffend zijn, afgestemd zijn op politieke en administratieve entiteiten, welke op dergelijke wijze zijn uitgebouwd dat zij over voldoende middelen beschikken om de problemen van onze tijd te kunnen oplossen. Deze decentralisatie beantwoordt daarenboven aan de verzuchtingen van de bevolking¹¹."

Ook in het verslag van volksvertegenwoordigers Deruelles en Verroken en in de daarop volgende discussie kwam die bekommernis tot uiting. Men kan zich dan wel afvragen waarom men niet verder gegaan is in de richting van het oprichten van intercommunales om bepaalde taken te behartigen, die de middelen van de gemeenten te boven gaan. De voornaamste kritiek tegen de intercommunale is het gebrek aan democratische controle op de beleidsorganen. In het kamer-verslag wordt gezegd: "De ongetwijfeld gunstige balans van de werking van de intercommunales mag ons niet de ogen doen sluiten voor de afwezigheid van de directe democratische controle van de bevolking op de beslissingen en bijgevolg van de uitholling van de gemeentelijke autonomie en voor de nadelen van de vrije oprichting die kan leiden tot een empirisch afgebakend werkterrein; soms gedetermineerd door politieke berekeningen¹²."

Als besluit kunnen we dus stellen dat een hervorming noodzakelijk was wegens de evolutie van de economische en sociale noden van de bevolking. Grotere bestuursseenheden zijn vereist om op een rationele wijze aan die behoeften te kunnen voldoen. De intercommunale samenwerking wordt afgewezen omdat een democratische controle zeer moeilijk, zo niet onmogelijk is. Ook fusies van gemeenten zouden het probleem slechts gedeeltelijk oplossen, omdat de gefusioneerde gemeenten veel te groot zouden moeten zijn om bepaalde taken aan te kunnen. Daarenboven is een zo ver doorgedreven fusiepolitiek in de huidige politieke constellatie niet haalbaar. Meteen drong zich de vorming van agglomeraties en federaties van gemeenten op.

§ 2. *De bevoegdheden van de agglomeraties en de federaties van gemeenten*

Art. 4 van de Wet van 26 juli 1971 regelt de overdracht van bevoegdheden van de gemeenten aan de agglomeraties en de federaties van gemeenten. Daarbij onderscheidt men, zowel in de memorie van toelichting als in het verslag van Kamer en Senaat, drie soorten bevoegdheden:

- Uitsluitende of exclusieve bevoegdheden (art. 4, § 2)
- Overgedragen bevoegdheden (art. 4, § 3)
- Toegewezen bevoegdheden (art. 4 § 4, 2°).

Daarnaast heeft de agglomeratie of federatie van gemeenten nog twee andere soorten bevoegdheden:

¹¹ *Parl. Besch., Kamer*, 1970-71, nr. 973-20, pp. 4-5.

¹² *Parl. Besch., Kamer*, 1970-71, nr. 868-1, p. 2.

- Bevoegdheden van de Staat of van de provincie die in het kader van de decentralisatie aan de agglomeraties of de federaties van gemeenten worden toegekend, (Art. 4, § 4, 1°) ;
- De aanmoediging van de coördinatie van de gemeentelijke activiteiten, met name de technische coördinatie van de gemeentelijke politiediensten (art. 4, § 1).

1. Art. 4, § 1 "De agglomeraties en federaties van gemeenten moedigen de coördinatie van de gemeentelijke activiteiten aan, met name de technische coördinatie van de gemeentelijke politiediensten."

Dit is een eigen bevoegdheid, die de agglomeratie en de federatie van gemeenten hebben krachtens de wet. Zij nemen die bevoegdheid niet over van de gemeenten. Maar die bevoegdheid is uiterst beperkt. Zij mogen de technische coördinatie slechts *aanmoedigen*. Nopens die bevoegdheid kunnen ze geen beslissingen nemen. Dat blijkt uit art. 4, § 5, 1° lid, waar § 1 niet vermeld wordt. De technische coördinatie zelf behoort nog altijd tot de bevoegdheid van de gemeenten. Niet alleen kunnen de agglomeraties en de federaties van gemeenten slechts aanmoedigen, daarenboven mogen ze die aanbevelingen slechts doen betreffende de technische coördinatie van de gemeentelijke politiediensten. Dat blijkt althans uit een eerste lezing van art. 4, § 1. Maar m.i. stemt § 1 van art. 4 niet overeen met § 5 van hetzelfde artikel. In § 5 wordt namelijk bepaald dat de agglomeraties en federaties beslissingsbevoegdheid hebben in de bij de §§ 2, 3 en 4 bedoelde aangelegenheden (1e en 2e lid) en dat die organen *voor elk ander probleem* aanbevelingen tot de gemeentelijke overheid kunnen richten (3e lid).

De technische coördinatie van de gemeentelijke politiediensten is m.i. een van die andere problemen, waarvoor de agglomeratie of de federatie van gemeenten aanbevelingen kan doen. Niet alleen echter de technische coördinatie van de gemeentelijke politiediensten, maar ook de technische coördinatie van alle gemeentelijke diensten belangt de agglomeratie of de federatie aan. Derhalve ben ik van mening dat de in art. 4, § 1, bedoelde bevoegdheid vervat is in de meer algemene bepaling van art. 4, § 5, 3e lid, en dat § 1 overbodig is en slechts aanleiding kan geven tot interpretatiemoeilijkheden.

2. Art. 4, § 2 "Aan de agglomeratie of aan de federatie wordt de bevoegdheid van de gemeenten in de volgende aangelegenheden overgedragen :

- 1° het aannemen van de algemene plannen van aanleg na het advies van de gemeenten te hebben ingewonnen in door de Koning te bepalen voorwaarden ;
- 2° het advies betreffende de bijzondere plannen van aanleg ;
- 3° het advies over de gewestplannen ;
- 4° de bouw- en verkavelingsverordeningen ;
- 5° het ophalen en verwerken van het vuilnis ;
- 6° de waterbeheersing ;
- 7° het bezoldigd vervoer van personen ;

8° de economische expansie zoals die bij wet van 30 december 1970 is vastgelegd ;

9° de beveiliging en bescherming van het leefmilieu, hierin begrepen de groene zones, de bestrijding van het gerucht en de bezoedeling, alsook de vernieuwing van het landschap ;

10° de brandweer ;

11° de dringende geneeskundige hulpverlening."

Deze bevoegdheden worden dus door de wet onttrokken aan de gemeenten en overgedragen aan de agglomeratie of federatie. Zij zijn niet meer van gemeentelijk belang. Dat is zeer belangrijk voor de intercommunales, want een van die bevoegdheden kan tot hun voorwerp behoren en in dit geval kunnen ze niet meer rechtsgeldig die bevoegdheid uitoefenen. Een intercommunale kan immers slechts bevoegdheden uitoefenen van gemeentelijk belang. Over de in art. 4, § 2, opgesomde aangelegenheden verliest de gemeente elke bevoegdheid. Ze worden exclusief toegewezen aan de agglomeratie of federatie. Daardoor zal het bestaan van heel wat intercommunales in het gedrang komen.

3. Art. 4, § 3 "Met de toestemming of op verzoek van minstens de helft van de gemeenten die tot de agglomeratie of federatie behoren, en voor zover deze gemeenten tweederde van de bevolking vertegenwoordigen, kan de agglomeratie of federatie het volgende regelen :

1° het aanleggen, de overname, het beheer en de verlichting van wegen van de agglomeratie of van de federatie, de aanvullende reglementen op de politie van het verkeer op deze wegen, de rooilijnplannen, alsook de afgifte van verkavelingsvergunningen die de aanleg of de wijziging van deze wegen inhouden ;

2° de luchthavens ;

3° het vaststellen van de plaats waar publieke markten die voor de agglomeratie, de federatie of de streek van belang zijn, gehouden worden ;

4° de slachthuizen ;

5° de openbare parkings ;

6° de bevordering, het onthaal en de informatie betreffende het toerisme ;

7° het kamperen, daarin begrepen de caravaning ;

8° de lijkverbranding en de columbariums ;

9° de inrichting van diensten voor technische hulp aan de samenstellende gemeenten die tot de agglomeratie of federatie behoren."

De memorie van toelichting zegt daarover : "Door die overdracht verzaken de gemeenten zelf de ganse latere interventiemacht : daarom legt de wet, voor die procedure, een brede consensus van de betrokken gemeenten op, op voorwaarde dat deze de twee derde van de bevolking vertegenwoordigen." Naar mijn mening zijn ook die aangelegenheden, na een gekwalificeerde meerderheidsbeslissing van de betrokken gemeenten, niet meer van gemeentelijk belang.

Immers door die beslissing verliezen ook de tegenstemmende gemeenten die bevoegdheid en daarenboven kunnen de gemeenten later over de overgedragen

bevoegdheid geen enkele beslissing meer nemen. Merkwaardig is wel dat door die procedure niet de hogere overheid beslist dat een bepaalde bevoegdheid niet meer van gemeentelijk belang is, maar de gemeentelijke overheid zelf. Daarenboven kan dezelfde bevoegdheid in de ene federatie of agglomeratie nog van gemeentelijk belang zijn en in de ander weer niet. Dat lijkt me echter volledig in overeenstemming met het begrip "gemeentelijk belang". Van gemeentelijk belang is alles wat de gemeenten het best zelf kunnen regelen. En in principe beslist de gemeenteraad daarover, voor zover een hogere overheid een bepaalde bevoegdheid nog niet aan zich getrokken heeft. De inhoud van het begrip ondergaat voortdurend wijzigingen in de tijd en volgens de plaatselijke omstandigheden. Het hoeft niet noodzakelijk over het hele land dezelfde inhoud te hebben. Deze stelling heeft echter wel gevolgen voor het voortbestaan van de intercommunales. Doordat de bevoegdheid niet meer van gemeentelijk belang is, kan de intercommunale ze niet meer uitoefenen tegenover die gemeenten die lid zijn van een federatie of een agglomeratie waarin de bevoegdheid door een gekwalificeerde meerderheidsbeslissing overgedragen werd. De intercommunale kan dezelfde bevoegdheid nog wel uitoefenen tegenover gemeenten uit andere agglomeraties of federaties, waarin de overdracht niet gebeurde, en tegenover de zogenoemde "voldoende entiteiten". Zie hierover nog § 4 betreffende de opvolging in de rechten, verplichtingen en lasten van de gemeenten.

4. Art. 4, § 4, 1° "De agglomeratie of federatie oefent bovendien de bevoegdheden uit :

1° van de Staat of van de provincie, die hun in het kader van de decentralisatie of deconcentratie worden toegekend."

De Staat of de provincie beslist dat bepaalde bevoegdheden beter door de agglomeratie of de federatie kunnen uitgeoefend worden en draagt ze dan ook over. Dat heeft echter geen weerslag op het voortbestaan van de intercommunales, want het gaat uiteraard om bevoegdheden van nationaal of provinciaal belang, die niet tot het voorwerp van de intercommunales kunnen behoren.

5. Art. 4, § 2° "De agglomeratie of federatie oefent bovendien de bevoegdheden uit :

2° die de agglomeratieraad of de federatieraad aanvaardt uit te oefenen op verzoek van één of meer gemeenten van hun gebied."

De agglomeratie of federatie kan ook op verzoek van een gemeente een bepaalde bevoegdheid uitoefenen. Daardoor verliest die bevoegdheid echter, naar mijn mening, niet haar karakter van gemeentelijk belang. Immers de gemeenten kunnen de behartiging van één van hun taken toevertrouwen aan andere instellingen zoals een intercommunale, een agglomeratie of een federatie. Een bijkomend argument voor die stelling is het feit dat de agglomeratieraad of de federatieraad de overdracht moet aanvaarden opdat die overdracht

zou kunnen plaatshebben. Dat is ook logisch, want de agglomeratie- of federatieraad is niet verplicht een bevoegdheid van gemeentelijk belang uit te oefenen. Daarin schuilt precies het fundamentele onderscheid tussen art. 4, § 3, en art. 4, § 4, 2°.

In het eerste geval wordt door de gemeenteraden bij gekwalificeerde meerderheid beslist een bepaalde bevoegdheid over te dragen aan de agglomeratie of de federatie. Deze heeft daarbij geen medezeggenschap. Door de beslissing van de gemeenteraden is die bevoegdheid van supracommunaal belang en behoort ze krachtens de wet toe aan de agglomeratie of de federatie, of deze dat goedvindt of niet. Dat betekent nog niet dat de agglomeratie of de federatie verplicht is die bevoegdheid effectief uit te oefenen.

In het tweede geval echter (§ 4, 2°) blijft de bevoegdheid van gemeentelijk belang en behoort de bevoegdheid derhalve niet aan de agglomeratie of de federatie toe. Zij blijft toebehoren aan de gemeenten, die echter de effectieve uitoefening ervan toevertrouwen aan de agglomeratie of de federatie, die dat aanvaardt.

Naar mijn mening kunnen de gemeenten later beslissen die bevoegdheid opnieuw zelf te gaan uitoefenen omdat ze bijvoorbeeld over de nodige middelen daartoe beschikken.

O. COENEN¹³ maakt geen onderscheid tussen art. 4, § 3, en art. 4, § 4, 2°. Hij schrijft : "Tevens kan elke gemeente door een individuele beslissing, die enkel haarzelf betreft, om het even welke van haar bevoegdheden aan de nieuwe instelling overdragen. (...) Deze vrijwillige bevoegdheidsoverdrachten kunnen uiteraard het bestaan en de bevoegdheid beïnvloeden van de intercommunales. Vermits de vrijwillig overgedragen bevoegdheid verdwijnt uit het gemeentelijk belang van de betrokken gemeente kan deze materie voor die gemeente niet langer meer door een intercommunale beheerd worden."

Ik ben het wel met hem eens over de krachtens art. 4, § 3, overgedragen bevoegdheden, niet over die van art. 4, § 4, 2°. Deze laatste blijven, naar mijn mening, van gemeentelijk belang. Natuurlijk kan een gemeente een bevoegdheid die ze al toevertrouwd heeft aan een intercommunale, niet toevertrouwen aan een agglomeratie of een federatie. Eerst zou de gemeente haar lidmaatschap in de intercommunale moeten opzeggen in overeenstemming met de door haar aanvaarde statuten van de intercommunale.

§ 3. Wordt iedere gemeente lid van een federatie of een agglomeratie ?

In het oorspronkelijk wetsontwerp lag het wel degelijk in de bedoeling van de wetgever alle gemeenten

¹³ O. COENEN, "De intercommunale vereniging na de Wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten", *T.Best.*, 1971, 291. Zie ook : J. VAN ACKER, *Het administratief toezicht op de agglomeraties en federaties van gemeenten en op hun samenstellende gemeenten*, Mechelen 1973.

op te nemen in een agglomeratie of een federatie. Die stelling werd o.a. door de heer Tindemans, toen minister voor Communautaire Betrekkingen, verduidelijkt in zijn uiteenzetting van het wetsontwerp. Hij somde drie grote principes op die de hervorming beheersten :

- alle gemeenten moeten in een agglomeratie of federatie opgenomen worden ;
- de gemeente blijft bestaan ;
- het statuut van de agglomeratie, respectievelijk van de federatie is, op enkele uitzonderingen na, hetzelfde¹⁴.

Maar in het wetsontwerp, dat uiteindelijk wet geworden is, vinden we dat standpunt niet meer terug. Immers art. 2, § 4, luidt : "Van 1 januari 1975 af, en vóór 1 januari 1976, duidt de Koning de federatie aan waartoe de gemeenten van het Rijk behoren die geen deel uitmaken van een agglomeratie of federatie, of die zelfs na samenvoeging geen voldoende entiteit vormen." Uit die tekst kunnen we dus afleiden dat gemeenten die een "voldoende entiteit" vormen niet verplicht zullen worden om deel uit te maken van een federatie of agglomeratie. In het verslag van de volksvertegenwoordigers Deruelles en Verroken staat¹⁵ : "Het ontwerp bepaalt dat de Regering met ingang van 1 januari 1976 een laatste inspanning met het oog op de rationalisering zal doen voor de gemeenten die op dat ogenblik nog geen deel uitmaken van een federatie of die nog niet tot stand zullen zijn gekomen ten gevolge van een toereikende fusie van gemeenten. Die precisering houdt een aanzienlijke versoepeling in van de bepalingen van het vorig ontwerp, doordat zij de gemeenten de mogelijkheid laat te kiezen tussen fusie en federatie." Tijdens de vergadering van de Kamer van 14 juli 1971 heeft de minister van Binnenlandse Zaken verklaard : "Le choix a été rendu possible entre l'adhésion à une fédération ou la constitution par voie de fusion d'entités suffisantes. Les communes auront la facilité d'opter - je dis bien d'opter - pour la solution qui leur paraîtra la plus appropriée. Elles pourront décider, en fonction de circonstances variables selon les lieux, du meilleur moyen de s'unir et du meilleur moyen de répondre à leurs tâches nouvelles."

Dit nieuwe artikel lijkt mij eerder een ongelukkige wetsbepaling te zijn. Indien het begrip "voldoende entiteit" ruim geïnterpreteerd wordt door de uitvoerende macht, kan heel de administratieve en politieke reorganisatie dode letter blijven. Daarenboven zullen bepaalde bevoegdheden, nl. de in art. 4, § 2, opgesomde, noch door de gemeenten noch door de federaties of agglomeraties kunnen uitgeoefend worden wat die "voldoende entiteiten" betreft. Die bevoegdheden zijn immers niet meer van gemeentelijk belang, maar de "voldoende entiteiten" zijn ook niet opgenomen in een federatie of agglomeratie. Voor die bevoegdheden

ontstaat een "bevoegdheidsvacuüm". De "voldoende entiteit" mag de bevoegdheden van art. 4, § 2, niet uitoefenen, want ze zijn niet meer van gemeentelijk belang. De federatie kan ze op het grondgebied van de "voldoende entiteit" ook niet uitoefenen, want op dat gebied heeft de federatie geen rechtsmacht. Toch zullen die "voldoende entiteiten" wel de concrete behartiging van die belangen op zich moeten blijven nemen, gezien het principe van de continuïteit van de openbare dienst. Kortom, er zal een zeer onduidelijke toestand inzake bevoegdheidsverdeling ontstaan indien er veel "voldoende entiteiten" zullen gevormd worden.

De bepaling van art. 2, § 4, is ook van belang voor de toepassing van art. 4, § 3, 1e lid. Immers in dat laatste artikel wordt een bevoegdheidsoverdracht mogelijk gemaakt door een beslissing van een meerderheid van de gemeenten die tot de agglomeratie of federatie behoren. Naar mijn mening moet men om de gekwalificeerde meerderheid, vereist in art. 4, § 3, 1e lid, te berekenen, geen rekening houden met de "voldoende entiteiten", die immers niet behoren tot een federatie of agglomeratie. Voor die gemeenten blijft een aldus overgedragen bevoegdheid van gemeentelijk belang en kan eventueel een intercommunale nog altijd rechtsgeldig die materie behartigen voor rekening van een "voldoende entiteit". Weer zal een zeer onduidelijke toestand ontstaan. Een intercommunale die bijvoorbeeld een slachthuis exploiteert, zal sommige leden verliezen, nl. die gemeenten die gebonden zijn door een gekwalificeerde meerderheidsbeslissing tot overdracht van de bevoegdheid. Andere leden zal ze behouden, nl. de zogenaamde "voldoende entiteiten" en gemeenten die nog geen gekwalificeerde meerderheidsbeslissing namen. De leden die verloren gaan, worden opgevolgd door hun federatie of agglomeratie, die uiteraard zelf de exploitatie van het slachthuis op zich zal willen nemen. Moeten de "voldoende entiteiten" en de andere gemeenten-leden dan zelf overgaan tot exploitatie, eventueel een nieuwe intercommunale vormen, of zullen ze in de kou blijven staan ?

§ 4. Opvolging in de rechten, verplichtingen en lasten van de gemeenten

Wegens reeds uiteengezette redenen werd de noodzakelijke administratieve reorganisatie niet gezocht in de richting van een verder uitbouwen van het net van de intercommunales.

Wat R. Maes schrijft in zijn artikel "Agglomeraties en federaties van gemeenten" is daaromtrent typerend¹⁶. Naar zijn mening, en we kunnen hem daarin volgen, zijn de intercommunales steeds opgevat als eenheden van technisch bestuur, die wel een aantal technische opdrachten van de gemeenten kunnen vervullen, maar geen beleidsbeslissingen kunnen treffen.

¹⁴ Parl. Besch., Kamer, 1970-71, nr. 868-1, pp. 1-4.

¹⁵ Parl. Besch., Kamer, 1970-71, nr. 973-20, p. 7.

¹⁶ In De Gemeente, 1972, 72-85.

De Wet van 1 maart 1922 is dus geen geschikte basis voor de gewenste schaalvergroting. Ondanks het feit dat de agglomeraties en federaties opgericht worden om een belangrijk deel van de bevoegdheden uit te oefenen die nu door de gemeenten aan de intercommunale toevertrouwd worden, vinden we in de Wet van 26 juli 1971 heel weinig betreffende het lot van de intercommunale. Art. 60 bepaalt: "De agglomeratie of de federatie treedt in de plaats van de gemeenten die haar grondgebied samenstellen in de verenigingen van gemeenten waarvan het doel aangelegenheden omvat betreffende welke de bevoegdheid haar krachtens art. 4 werkelijk is opgedragen. Zij treedt in de rechten, verplichtingen en lasten van de gemeenten die zij in de vereniging opvolgt." Noch in de memorie van toelichting, noch in het verslag wordt de wil van de wetgever verduidelijkt.

Het lijkt wel de wil van de wetgever te zijn dat de intercommunales, al was het maar voorlopig, blijven bestaan en functioneren, ook na de bevoegdheidsoverdracht. Trouwens, krachtens het beginsel van de continuïteit van de openbare diensten zou men tot hetzelfde resultaat gekomen zijn. Zolang de federatie of de agglomeratie niet effectief haar bevoegdheden kan uitoefenen, moet de intercommunale die openbare diensten blijven verzekeren.

Minder duidelijk is de situatie zodra de federatie of agglomeratie wel in staat is om haar bevoegdheden zelf uit te oefenen.

Welke rol kan de federatie of agglomeratie daarin spelen?

1. Wat de in art. 4, § 2, opgesomde bevoegdheden betreft, moeten we vaststellen dat ze niet meer van gemeentelijk belang zijn. De intercommunale kan ze niet meer rechtsgeldig uitoefenen. Voorlopig echter, nl. totdat de agglomeraties en federaties zelf die opdrachten kunnen vervullen, blijven de intercommunales bestaan. Nadien echter zullen de agglomeraties en federaties die bevoegdheden uitoefenen, maar slechts op hun territorium. Dus niet ten opzichte van gemeenten uit een andere agglomeratie of federatie en ook niet ten opzichte van de zogenaamde "voldoende entiteiten". Deze laatste zullen dus, als gemeente, bevoegdheden uitoefenen die niet meer van "gemeentelijk belang" zijn wegens de vereiste van continuïteit van de openbare diensten.

2. Wat de in art. 4, § 3, opgesomde bevoegdheden betreft, is de toestand nogal onduidelijk. Voor sommige gemeenten zullen die bevoegdheden niet meer van gemeentelijk belang zijn, nl. voor de gemeenten die lid zijn van een agglomeratie of een federatie van gemeenten waarvan een gekwalificeerde meerderheid de overdracht goedgekeurd heeft. Ten opzichte van die gemeenten hebben de intercommunales geen bevoegdheid meer.

Wel ten opzichte van de "voldoende entiteiten", voor wie de bevoegdheden van gemeentelijk belang blijven, en ten opzichte van gemeenten uit andere ag-

glomeraties of federaties, waarin de bij art. 4, § 3, bedoelde overdracht nog niet verwezenlijkt werd.

3. De bevoegdheden, die overgedragen worden op grond van art. 4, § 4, 2°, blijven van gemeentelijk belang.

De intercommunales kunnen ze dus verder uitoefenen. Wel zullen ze sommige gemeenten als lid verliezen, nl. de gemeenten die de behartiging van die belangen toevertrouwd hebben aan de agglomeratie of de federatie. De agglomeratie of de federatie wordt dan lid van de intercommunale. Wanneer echter alle gemeenten, leden van de intercommunale, vervangen worden door een of meerdere agglomeraties of federaties rijst het volgende probleem: Is dan nog voldaan aan de vereiste dat minstens twee gemeenten lid zijn van de intercommunale. Twee standpunten zijn mogelijk. Men kan het begrip "gemeente" eng interpreteren, en dan houdt de intercommunale op te bestaan, want een agglomeratie of federatie van gemeenten is geen gemeente. Men kan dat zelfde begrip ook ruimer interpreteren en daaronder ook de agglomeratie of de federatie van gemeenten catalogeren, die op verzoek van één of meerdere gemeenten een bepaalde bevoegdheid uitoefent als het ware bij wijze van "lastgeving". Dan zou er in feite niets veranderen. De agglomeratie of de federatie zou bv. in de algemene vergadering evenveel stemrecht hebben als de gemeenten, in wier plaats ze optreedt, samen hadden vóór de overdracht van bevoegdheden. Aan de vereiste dat er twee of meer gemeenten lid zijn, zou dan voldaan zijn omdat de agglomeratie of federatie dan moet beschouwd worden als lasthebber van die verschillende gemeenten afzonderlijk. Mijn persoonlijke voorkeur gaat naar het tweede standpunt omdat de in art. 4, § 4, 2°, bedoelde overdracht slechts een zeer beperkte betekenis heeft. Zij geschiedt slechts op verzoek van een gemeente, de bevoegdheid blijft van gemeentelijk belang, de gemeenten kunnen later hun verzoek herroepen en die bevoegdheid opnieuw zelf uitoefenen of toevertrouwen aan een intercommunale.

Als besluit kunnen we stellen dat de administratieve reorganisatie zonder een nieuwe tussenkomst van de wetgever aanleiding zal geven tot het ontstaan van zeer veel bevoegdheidsconflicten en allerhande moeilijkheden van organisatorische aard.

Wanneer we het louter juridische pad verlaten, moeten we betreuren dat zulk belangrijk probleem als het voortbestaan van de intercommunale, in de Wet van 26 juli 1971 afgedaan wordt met een nietszeggend zinnetje, dat nog grotendeels verkeerd is door zijn algemeenheid. Alle in art. 4 opgesomde bevoegdheden worden over dezelfde kam geschoren, hoewel het toch duidelijk is dat er fundamentele verschillen bestaan, die soms duidelijk tegen de bepalingen van de Wet van 22 maart 1921 indruisen.

Hubert PARREIN

RECHTSPRAAK

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

11 APRIL 1973

President : de h. Lecourt

Kamerpresidenten : de hh. Monaco en Pescatore

Rechtters : de hh. Donner, Kutscher (rapporteur),
O'Dalaigh en Sørensen

Advocaat-generaal : de h. Mayras

Europese Gemeenschappen—1. Prejudicieel geschil—Bevoegdheid van het Hof—Toepassing van een communautaire regel op een bepaald geval—Toetsing van een nationaal rechtsvoorschrift—2. Vrij verkeer van werknemers—Verordening nr. 1612/68—Sociale reclassering van minder-validen—Revalidatie en herscholing—Art. 7—Reikwijdte beperkt tot werknemers—Kinderen van werknemers—Toegang tot algemeen onderwijs, leerlingensstelsel en beroepsopleiding—Art. 12—Reikwijdte—Verbetering arbeidsgeschiktheid van minder-validen.

1. In het kader van art. 177 E.E.G. is het Hof van Justitie niet bevoegd een communautaire regel op een bepaald geval toe te passen en bijgevolg een nationaal rechtsvoorschrift aan die regel te toetsen, doch het kan wel aan de nationale rechter interpretatiegegevens met betrekking tot het gemeenschapsrecht verstrekken, die voor hem van waarde kunnen zijn bij de beoordeling dier bepaling.

2. Het bij art. 7 van de Verordening nr. 1612/68 bepaalde ten aanzien van het recht van de migrerende werknemer, onderdaan van een Lid-Staat, om op dezelfde wijze en onder dezelfde voorwaarden als de nationale werknemers het onderwijs op vakscholen en van de revalidatie- en herscholingscentra te volgen, heeft ook betrekking op de in een nationale wetgeving neergelegde maatregelen om minder-valide werknemers de geschiktheid tot het verrichten van werk te doen herkrijgen. De bedoelde voordelen moeten echter aan de werknemers zelf ten goede komen, zodat de voor hun gezinsleden bestemde voordelen buiten de toepassing van art. 7 vallen.

Naar luid van art. 12 van genoemde verordening moeten de kinderen van een onderdaan van een Lid-Staat, die op het grondgebied van een andere Lid-Staat arbeid verricht of heeft verricht, indien zij aldaar woonachtig zijn, onder dezelfde voorwaarden als de eigen onderdanen van deze Staat worden toegelaten tot het algemene onderwijs, het leerlingensstelsel en de beroepsopleiding. De Lid-Staten zijn ertoe gehouden de initiatieven aan te moedigen waardoor deze kinderen dit onderwijs in zo gunstig mogelijke omstandigheden kunnen volgen.

Bedoeld art. 12 moet worden verstaan in die zin dat het betrekking heeft op de maatregelen die zijn neergelegd in een nationale wetgeving die de verwezenlijking of verbetering van de arbeidsgeschiktheid van minder-validen mogelijk maakt. Het feit dat een zodanige wetgeving betrekking heeft op alle minder-validen zonder onderscheid, sluit de toepassing van de artikelen 7 en 12 niet uit.

Michel t/ Rijksfonds voor sociale reclassering
van minder-validen

(...)

1. Overwegende dat de Arbeidsrechtbank te Brussel bij vonnis van 10 november 1972, ingekomen ter griffie van het Hof op 24 november 1972, krachtens artikel 177 van het E.E.G.-Verdrag de vraag heeft gesteld of de voordelen, bedoeld in de Belgische wet van 16 april 1963 betreffende de sociale reclassering van minder-validen, sociale voordelen zijn in de zin van artikel 7 van verordening (EEG) no. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap (P.B. no. L 257, blz. 2);

2. Overwegende dat uit het dossier blijkt dat het verzoek een persoon van Italiaanse nationaliteit betreft, die nimmer de hoedanigheid van werknemer bezat, geringe arbeidsmogelijkheden heeft wegens ontoereikende of verminderde geestvermogens en de zoon is van een Italiaanse arbeider die tot aan zijn overlijden in België werkzaam was ;

3. dat de vraag ertoe strekt te vernemen of artikel 7 van verordening no. 1612/68 aan dit kind het recht toekent om op dezelfde voet als de Belgische onderdanen de voordelen van voormelde Belgische wet te genieten, welke met name ten doel heeft de arbeidsgeschiktheid van minder-validen van Belgische nationaliteit te bewerkstelligen of te verbeteren, zulks ongeacht of zij al dan niet werknemers of kinderen van werknemers zijn ;

4. dat het toepassingsgebied van bedoelde wet bij Koninklijk Besluit van 29 mei 1968 onder zekere voorwaarden werd uitgebreid tot personen van andere nationaliteit ;

5. Overwegende dat het Hof in het kader van artikel 177 niet bevoegd is een communautaire regel op een bepaald geval toe te passen en bijgevolg een nationaal rechtsvoorschrift aan die regel te toetsen, doch wel aan de nationale rechter interpretatiegegevens met betrekking tot het gemeenschapsrecht kan verstrekken, die voor hem van waarde kunnen zijn bij de beoordeling van het effect dier bepaling ;

6. Overwegende dat luidens artikel 7, lid 1, van verordening no. 1612/68 "een werknemer die onderdaan is van een Lid-Staat op het grondgebied van andere Lid-Staten niet op grond van zijn nationaliteit anders mag worden behandeld dan de nationale werknemers wat betreft alle voorwaarden voor tewerkstelling en arbeid, met name op het gebied van beloning, ontslag, en, indien hij werkloos is geworden, wederinschakeling in het beroep of wedertewerkstelling" ;

7. dat bedoelde werknemer krachtens lid 2 en lid 3 van genoemd artikel op het grondgebied van andere Lid-Staten "dezelfde sociale voordelen ... geniet als de nationale werknemers" en "op dezelfde wijze en onder dezelfde voorwaarden als de nationale werknemers het onderwijs op vakscholen en van de revalidatie- en herscholingscentra kan volgen" ;

8. dat, gelijk met name blijkt uit het bezigen van de uitdrukkingen "wederinschakeling in het beroep", "revalidatie" en "herscholing", de bepalingen van arti-

kel 7 mede betrekking hebben op de in een nationale wetgeving voorziene maatregelen om minder-valide werknemers de geschiktheid tot het verrichten van arbeid te doen herkrigen ;

9. dat echter de in dit artikel bedoelde voordelen aan de tewerkstelling verbonden zijn en bijgevolg aan de werknemers zelf ten goede moeten komen, zodat de voor hun gezinsleden bestemde voordelen buiten de toepassing van artikel 7 vallen ;

10. dat deze interpretatie volgt zowel uit de bewoordingen van dit artikel als uit de opzet van verordening no. 1612/68 waarvan artikel 7 werd opgenomen in het eerste deel onder titel II, getiteld "Verrichten van arbeid en gelijkheid van behandeling" en gevolgd door een derde titel "Familie van de werknemers" (zie de rectificatie op genoemde verordening, P.B. no. L 295 van 7 december 1968, blz. 12) ;

11. Overwegende dat, teneinde de nationale rechter in staat te stellen met volledige kennis van de communautaire regel uitspraak te doen, dient te worden nagegaan of de bepalingen van deze derde titel der verordening aan personen die in de positie van verzoeker in het hoofdgeding verkeren, het recht toekennen om op dezelfde voet als nationale onderdanen de onderhavige voordelen te genieten ;

12. Overwegende dat luidens artikel 12 van genoemde verordening "de kinderen van een onderdaan van een Lid-Staat, die op het grondgebied van een andere Lid-Staat arbeid verricht of heeft verricht, indien zij aldaar woonachtig zijn, onder dezelfde voorwaarden als de eigen onderdanen van deze Staat worden toegelaten tot het algemene onderwijs, het leerlingstelsel en de beroepsopleiding", waarbij de Lid-Staten gehouden zijn "de initiatieven aan te moedigen waardoor deze kinderen dit onderwijs in zo gunstig mogelijke omstandigheden kunnen volgen" ;

13. dat deze verordening blijkens haar vijfde overweging werd vastgesteld onder meer op grond dat "het recht van het vrije verkeer, om volgens objectieve maatstaven van waardigheid en vrijheid te kunnen worden uitgeoefend, vereist ... dat de belemmeringen voor de mobiliteit van de werknemers uit de weg worden geruimd, met name wat betreft het recht van de werknemer om zijn familie te doen overkomen en de voorwaarden voor de integratie van deze familie in het land van ontvangst" ;

14. dat, in het geval van een minder-valide kind van een buitenlandse werknemer, voor een zodanige integratie als voorwaarde geldt dat dit kind op dezelfde voet als zijn nationale lotgenoten de voordelen geniet welke in de wetgeving van het land van ontvangst zijn voorzien voor de sociale reclassering van minder-validen ;

15. dat het feit, dat voormeld artikel 12 niet uitdrukkelijk de ten behoeve van laatstgenoemden voorziene educatieve maatregelen noemt, niet mag worden geacht de bedoeling weer te geven om die maatregelen buiten de werkingssfeer der verordening te houden, doch te wijzen is aan de moeilijkheid om volledig alle mogelijkheden — en met name die van uitzonderlijke aard — te vermelden, waarin gelijkheid tussen de onderdanen van alle Lid-Staten gewaarborgd dient te zijn om het recht op het vrije verkeer ten volle tot gelding te brengen ;

16. dat artikel 12 mitsdien moet worden verstaan in

die zin dat het betrekking heeft op de maatregelen, die zijn voorzien in een nationale wetgeving welke de verwezenlijking of verbetering van de arbeidsgeschiktheid van minder-validen mogelijk maakt en derhalve gericht is op de voorlichting, de beroepsopleiding, de wederaanpassing en de herscholing van bedoelde personen ;

17. Overwegende, tenslotte, dat het feit dat zodanige wetgeving betrekking heeft op alle minder-validen zonder onderscheid en niet slechts op hen die de hoedanigheid van werknemer of kind van een werknemer bezitten, de toepassing der artikelen 7 en 12 van verordening no. 1612/68 op die wetgeving niet uitsluit ;

(...)

Het Hof van Justitie,

uitspraak doende op de door de Arbeidsrechtbank te Brussel bij vonnis van 10 november 1972 gestelde vragen, verklaart voor recht :

1. De voordelen bedoeld in artikel 7 van verordening (EEG) no. 1612/68 van de Raad betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap van 15 oktober 1968 (P.B. no. L 257, blz. 2) omvatten mede de in een nationale wetgeving voorziene maatregelen voor de sociale reclassering van minder-validen, voor zover die maatregelen de werknemers zelf betreffen.

2. Artikel 12 van genoemde verordening heeft mede betrekking op de maatregelen die zijn voorzien in een nationale wetgeving welke de verwezenlijking of verbetering van de arbeidsgeschiktheid van minder-validen mogelijk maakt, voor zover die maatregelen de kinderen van werknemers betreffen.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER—22 AUGUSTUS 1973

Voorzitter : de h. C. Louveaux

Raadsheer-verslaggever : de h. J. Sury

Advocaat-generaal : de h. V. Detournay

Rechten van de verdediging—Afwezigheid van advocaat—Commissie tot bescherming van de maatschappij.

Als aan de advocaat van de geïnterneerde bijtijds kennis werd gegeven van de terechtzitting, waarop de zaak door de commissie tot bescherming van de maatschappij zou worden onderzocht, verhindert diens afwezigheid, behalve indien gerechtvaardigd door een wettig beletsel, de commissie niet de zaak te onderzoeken en uitspraak te doen, na de geïnterneerde te hebben gehoord.

H.

Gelet op de bestreden beslissing, op 21 juni 1973 gegeven door de commissie tot bescherming van de maatschappij ingesteld bij de psychiatrische afdeling van de gevangenis te Vorst, waarbij eisers vordering tot invrijheidstelling wordt afgewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 16, 18 en 28 van de Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij, vervangen bij de Wet van 1 juli 1964,

doordat de bestreden beslissing gewezen werd, zonder dat eiser gedurende het debat vóór de commissie bijgegaan werd door een advocaat ;

Overwegende dat de beslissing vaststelt dat eiser als advocaat had meester V., ingeschreven bij de balie te Brussel, en dat laatstgenoemde, al werd hij regelmatig opgeroepen, niet is verschenen en evenmin de redenen van zijn afwezigheid heeft opgegeven ; dat de commissie tot bescherming van de maatschappij derhalve heeft beslist verder de zaak te onderzoeken, niettegenstaande de afwezigheid van die advocaat ;

Overwegende dat, vermits aan de advocaat van de geïnterneerde bijtijds kennis werd gegeven van de terechtzitting, waarop de zaak door de commissie tot bescherming van de maatschappij zou worden onderzocht, diens afwezigheid, behalve indien gerechtvaardigd door een wettig beletsel, de commissie niet verhindert de zaak te onderzoeken en uitspraak te doen, na de geïnterneerde te hebben gehoord ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER—16 OKTOBER 1973

Voorzitter : de h. A. Wauters

Raadsheer-verslaggever : de h. Th. Versée

Advocaat-generaal : de h. F. Dumon

Advocaat : Mr. A. Houtekier

Vernieling—Overschildering van borden boven loketten in een gemeentehuis—Vernieling van monument of voorwerp van openbaar nut.

Art. 526, derde lid, Sw. is in algemene bewoordingen opgesteld, die zonder onderscheid alle tot algemeen nut of tot openbare versiering bestemde voorwerpen omvatten. Het maakt geen onderscheid naar de plaats waar bedoelde voorwerpen zich bevinden.

Het onderscheid tussen het derde en het vierde lid van art. 526 is niet gelegen in de plaats waar de respectievelijk opgesomde voorwerpen zich bevinden, maar wel in de omstandigheid dat de in het derde lid bedoelde voorwerpen door de bevoegde overheid of met haar machtiging "opgericht zijn", terwijl het vierde lid het enkel heeft over voorwerpen die aan particulieren toebehoren.

Grammens t/ Gemeente Schaarbeek

Gelet op het bestreden arrest, op 14 mei 1973 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat de beklaagde aanvankelijk vervolgd werd wegens het wanbedrijf bepaald bij artikel 526, lid 3, van het Strafwetboek ; dat de telastlegging reeds voor de eerste rechter werd aangevuld door de feiten subsidiair te omschrijven als het wanbedrijf bepaald door lid 4 van hetzelfde artikel, en in nog

meer ondergeschikte orde als de overtreding bepaald bij artikel 559, 1°, van het Strafwetboek ;

Overwegende dat het arrest beklaagde vrijspreekt van de beide wanbedrijven, de overtreding op strafgebied verjaard verklaart, terwijl het met betrekking tot de civielrechtelijke vordering laatstbedoeld feit bewezen verklaart en aan de burgerlijke partij een schadeloosstelling van één frank toekent ;

I. Wat de voorziening van het openbaar ministerie betreft :

Over het middel afgeleid uit de schending van artikel 526 van het Strafwetboek,

doordat het arrest de beklaagde van de op dit artikel gesteunde telastleggingen vrijspreekt om de reden dat "de vergelijking tussen alinea's 3 en 4 van artikel 526 van het Strafwetboek duidelijk aantoonde dat de wetgever een onderscheid heeft gemaakt in het beveiligen van voorwerpen die zich op straat of in openbare plaatsen bevinden (alinea 3) en die welke in gebouwen worden geplaatst ; hieruit voortvloeit dat, binnen kerken, tempels of — zoals in casu — openbare gebouwen, artikel 526 slechts van toepassing is waar monumenten, standbeelden, schilderijen of kunstvoorwerpen vernield, neergehaald, verminkt of beschadigd worden ; dat de kwetsieuze inlichtingsborden, die zich boven de loketten in het gemeentehuis van Schaarbeek bevinden, in de vermelde opsomming niet vallen",

terwijl het aldus gemaakte onderscheid op een onjuiste interpretatie van de aangehaalde wetsbepaling berust :

Overwegende dat uit de samenlezing van de motieven van het arrest blijkt dat de beklaagde werd vrijgesproken van het bij artikel 526, lid 3, van het Strafwetboek bepaald wanbedrijf om de enkele reden dat de beschreven beschadigde voorwerpen zich niet bevonden op straat of in een openbare plaats, deze laatste hier verstaan in de zin van een openbaar plein ;

Overwegende dat artikel 526, lid 3, in algemene bewoordingen is gesteld, die zonder onderscheid alle tot algemeen nut of tot openbare versiering bestemde voorwerpen omvatten ; dat het geen onderscheid maakt naar de plaats waar bedoelde voorwerpen zich bevinden ;

Overwegende dat het onderscheid tussen het derde en het vierde lid van artikel 526 niet gelegen is in de plaats waar de respectievelijk opgesomde voorwerpen zich bevinden, maar wel in de omstandigheid dat de in het derde lid bedoelde voorwerpen door de bevoegde overheid of met haar machtiging "opgericht zijn", terwijl het vierde lid het enkel heeft over voorwerpen die aan particulieren toebehoren ;

Overwegende dat het arrest aldus artikel 526, lid 3, heeft geschonden en het middel gegrond is ;

II. Wat de voorziening van beklaagde betreft :

Overwegende dat het arrest beslist, om de redenen vermeld in het antwoord op de voorziening van het openbaar ministerie, dat eiser zich niet schuldig gemaakt heeft aan het hem ten laste gelegde feit zoals het door artikel 526, van het Strafwetboek omschreven is, en dat bedoeld feit derhalve de overtreding uitmaakt die door artikel 559, 1°, van dit wetboek wordt bepaald ; dat, vaststellende dat de verjaring van de strafvordering in verband met deze overtreding ingetreden is, maar niet de

verjaring van de op deze overtreding gesteunde civielrechtelijke vordering, het arrest eiser veroordeelt aan de burgerlijke partij de som van één frank te betalen ;

Overwegende dat, nu de voorziening van eiser gericht is tegen de rechtsgrond waarop ook de beslissing over de strafvordering berust, de vernietiging van dit dispositief op de voorziening van het openbaar ministerie de vernietiging medebrengt van de beslissing op de civielrechtelijke vordering ;

Om die redenen,

en zonder dat er aanleiding toe bestaat het andere middel aangevoerd door het openbaar ministerie, noch de middelen aangevoerd door de beklaagde te onderzoeken, middelen welke niet tot cassatie zonder verwijzing kunnen leiden ;

Vernietigt het bestreden arrest ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Veroordeelt de beklaagde en de burgerlijke partij ieder in de helft van de kosten ;

Verwijst de zaak naar het Hof van Beroep te Gent.

NOOT—Zie in dezelfde zaak het vonnis van Corr. Brussel, 24 november 1972, met noot van het openbaar ministerie, *R.W.*, 1972-73, 910, en het door bovenstaand arrest vernietigde arrest van Hof Brussel, 14 mei 1973, *ib.*, 1921.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER—17 SEPTEMBER 1973

Voorzitter-verslaggever : de h. Trousse

Advocaat-generaal : de h. Delange

Politiek misdrijf—Materieel bestanddeel—Begrip—Volkstelling—Weigering van aangifte.

De praktische onmogelijkheid waarin de ambtenaren, bevoegd om de voorschriften van het K.B. van 5 augustus 1970 ambtshalve uit te voeren, zouden hebben verkeerdt om een veralgemeende weigering van aangifte van de krachtens de Wet van 4 juli 1962 en art. 2 van voornoemd K.B. te verhelpen, is niet voldoende om het voor een politiek misdrijf kenmerkende materiële bestanddeel op te leveren, te weten het rechtstreeks en onmiddellijk belemmeren van de politieke instellingen.

Descamps

Gelet op het bestreden vonnis, op 5 december 1972 in hoger beroep gewezen door de Correctionele rechtbank te Bergen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat, met wijziging van de beslissing van de eerste rechter die zich wegens de politieke aard van de telastlegging onbevoegd had verklaard, het bestreden vonnis beslist dat het ten deze niet gaat om een politiek misdrijf dat voor het Hof van Assisen moet worden gebracht, maar wel om een gemeenrechtelijk misdrijf dat tot de bevoegdheid van de gewone rechtbanken behoort, en, de zaak aan zich trekkende, de telastlegging bewezen ver-

klaart, op grond dat "ook al acht men bewezen dat het misdrijf ten deze uit politieke beweegredenen werd gepleegd", dat "de beklaagde heeft willen deelnemen aan een stroming in de openbare opinie om de volkstelling te doen mislukken en gehandeld heeft met de bedoeling om de goede werking van de Belgische politieke instellingen te belemmeren, toch valt op te merken dat het gemeenrechtelijk misdrijf ten deze niet de essentiële kenmerken vertoont die zijn vereist om een politiek misdrijf op te leveren, aangezien het in onderhavig geval uit zichzelf of door zijn rechtstreekse gevolgen niet van die aard is dat het rechtstreeks en onmiddellijk de politieke instellingen, de staatsvorm en de staatsorde in het gedrang brengt"; "de met de telling belaste ambtenaren bevoegd waren om de weigering van aangifte te verhelpen en het in de praktijk voor de bevoegde overheid mogelijk was dit verzuim te herstellen"; "dat wel moet worden vastgesteld dat, vergeleken met het cijfer der rijksbevolking die einde december 1970 onderworpen was aan de algemene volkstelling, het aantal weigeraars uiterst gering is geweest", en dat "het materiële bestanddeel dat voor een politiek misdrijf kenmerkend is, in onderhavig geval ontbreekt",

terwijl, eerste onderdeel, beklaagde in haar regelmatig in hoger beroep neergelegde conclusie had betoogd dat de bevoegde overheid ten gevolge van de veralgemeende weigering van aangifte in de onmogelijkheid had verkeerdt om het verzuim van de tellingsplichtigen te herstellen, zoals bleek uit de dubbele omstandigheid dat de tellingsverrichtingen nog niet hadden kunnen worden afgesloten, ofschoon zulks krachtens artikel 16 van het K.B. van 5 augustus 1970 uiterlijk op 31 maart 1971 had moeten gebeuren, en dat het Nationaal Instituut voor de Statistiek door het sturen van nieuwe telformulieren aan de weerspannige tellingsplichtigen impliciet erkende dat de gezamenlijk beraamde actie waaraan de beklaagde had deelgenomen stoornis had verwekt ; door alleen te verklaren "dat, vergeleken met het cijfer der rijksbevolking die einde december 1970 aan de algemene volkstelling onderworpen was, het aantal weigeraars gering is geweest, zonder na te gaan of het in feite al dan niet juist was dat, zoals werd beweerd, de tellingsverrichtingen nog niet waren afgesloten en dat het Nationaal Instituut voor de Statistiek nieuwe telformulieren bleef sturen, de bestreden beslissing haar stelling dat het voor de bevoegde overheid in de praktijk mogelijk was dit verzuim te herstellen, niet voldoende gerechtvaardigd heeft en derhalve niet naar de eis van artikel 97 van de Grondwet met redenen is omkleed ;

tweede onderdeel, de hierboven aangehaalde enige redenen opgegeven om de feitelijke omstandigheden waarop de beklaagde haar betoog steunde, te weren, niet passend en althans dubbelzinnig is ; immers de omstandigheid dat het aantal weigeraars uiterst gering zou zijn geweest, in de onderstelling dat zulks aan de werkelijkheid beantwoordt, er misschien wel zou op wijzen dat het door de beklaagde nagestreefde politieke doel in werkelijkheid niet werd bereikt, maar niet zou bewijzen dat het misdrijf onder de omstandigheden waarin het werd gepleegd, geen rechtstreekse invloed kon oefenen op de politieke instellingen ;

Betreffende de twee onderdelen samen :

Overwegende dat de praktische onmogelijkheid waarin de ambtenaren, bevoegd om de voorschriften van het K.B.

van 5 augustus 1970 ambtshalve uit te voeren, zouden hebben verkeerd om een veralgemeende weigering van aangifte van de krachtens de Wet van 4 juli 1962 en artikel 2 van voornoemd K.B. gevraagde inlichtingen te verhelpen, niet voldoende is om het voor een politiek misdrijf kenmerkende materiële bestanddeel op te leveren, te weten het rechtstreeks en onmiddellijk belemmeren van de politieke instellingen ;

Dat daaruit volgt dat het middel, dat in zijn twee onderdelen een grief aanvoert, die steunt op de praktische onmogelijkheid om de volkstelling te houden, ook al was het gegrond, niet tot cassatie kan leiden ;

Dat het middel derhalve niet ontvankelijk is wegens het ontbreken van belang ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

3e KAMER—12 JULI 1972

Voorzitter : de h. Verougstraete

Advocaten : Mrs. J. Veldekens en P. Van den Bergh

Arbeidsovereenkomst bedienden — Dringende reden—Contractueel bepaalde dringende reden—Bindt de rechter niet—Verbod van daden die vrijheidsberoving of correctionele straf tot gevolg hebben—Niet voor toepassing vatbaar—Handelingen uit het privé-leven—Weerslag op de arbeidsovereenkomst.

Contractuele bepalingen betreffende de feiten die een dringende reden tot afdanking vormen, binden de rechter niet. Die bepalingen gelden enkel als een verbod, een verplichting, of als een verduidelijking van de verplichtingen van de werknemer.

Het verbod daden te stellen die oorzaak zijn van een vrijheidsberoving van meer dan vijf dagen, of een vrijwillige inbreuk te plegen die correctioneel bestraft wordt, is, gezien zijn algemeenheid en onbepaaldheid, niet voor enige toepassing vatbaar.

Door de bediende in zijn privé-leven verrichte handelingen — in casu handelingen tijdens de jaarlijkse vakantie — kunnen slechts een dringende reden zijn indien zij in strijd zijn met de algemene verplichtingen die duidelijk uit de arbeidsovereenkomst zelf spruiten.

N.V. P. t/ X.

In haar verzoekschrift laat appellante gelden dat de overeenkomst gesloten op 7 november 1968 tussen partijen beschouwt als een ernstige inbreuk, die aanleiding kan geven tot ontslag zonder opzegging : iedere vrijheidsberoving van meer dan 5 dagen van de bediende door gerechtelijke beslissing en iedere correctionele veroordeling voor vrijwillige inbreuk ; dat op 28 augustus 1969, dag van het ontslag, vaststond dat de vrijheidsberoving door gerechtelijke beslissing opgelopen door

geïntimeerde de uitvoering van het contract meer dan 5 dagen zou beïnvloeden ; dat bedoelde vrijheidsberoving vooral op moreel gebied moet worden beschouwd eerder dan als een hindernis voor de uitvoering der overeenkomst ; dat de oorzaak van de vrijheidsberoving laat veronderstellen dat de bediende niet meer met volle trouwen in dienst kan worden gelaten ; dat de directie de veroordeling moest vrezen indien hem het besturen van een bestelwagen opnieuw werd toevertrouwd ; dat de ontslagbrief de ongunstige alcoholtest en de voorlopige hechtenis als reden van het ontslag vermeldde, alsmede het toepasselijk contractueel beding ; dat de correctionele rechtbank van Antwerpen door vonnis van 8 september 1969 geïntimeerde veroordeelde voor het ongeval van 10 augustus 1969 om door gebrek aan voorzichtigheid in dronken toestand verwondingen te hebben veroorzaakt, met verval van het recht voertuigen te besturen gedurende drie maanden ; en bovendien wegens vluchtmisdrijf, waaruit blijkt dat appellante de feiten met gezond verstand beoordeeld heeft.

Terecht heeft de eerste rechter opgemerkt dat de contractuele bepalingen betreffende de feiten die als dringende redenen kunnen worden beschouwd niet bindend zijn voor de rechter. Deze vanzelfsprekende overweging van het vonnis a quo wordt trouwens niet betwist.

Het behoort inderdaad de rechter de al of niet dringendheid van de aangevoerde feiten te beoordelen, en de contractuele bepalingen kunnen slechts gelden hetzij als een verbod, als een waarschuwing, of als een verduidelijking van de verplichtingen van de werknemer.

Ter zake moet worden opgemerkt dat het ongeval gebeurde op 10 augustus 1969, terwijl geïntimeerde van 9 augustus tot 1 september 1969 zijn jaarlijkse vakantie nam en hij zijn eigen wagen bestuurde, zodat hij vrij was van elke uitvoering van de arbeidsovereenkomst en van alle contractuele verplichtingen tegenover appellante.

De eventuele toepasselijkheid van de ingeroepen contractuele bepaling moet in dit licht worden onderzocht. Deze bepaling komt neer op een verbod daden te stellen die een gerechtelijke beslissing tot vrijheidsberoving van meer dan 5 dagen tot gevolg hebben, of enige vrijwillige inbreuk te plegen die een correctionele veroordeling meebrengt, zonder dat de aard der daden op enigerlei wijze wordt aangeduid, noch hun verband met de contractuele verplichtingen van geïntimeerde.

De algemeenheid van dit verbod maakt het niet vatbaar voor enige toepassing, daar noch het gezag, noch de disciplinaire bevoegdheid van de werkgever kan worden gelijkgesteld met de bevoegdheid van het openbaar ministerie of van de strafrechter.

De bedoelde contractuele bepaling is ook niet vatbaar voor enige toepassing omdat zij een resultaatverplichting wil opleggen (niet gestraft worden), zonder enige daad te verduidelijken die aan de werknemer verboden zou zijn.

Ten overvloede moet worden vastgesteld dat deze contractuele bepaling, zoals alle verbodsbepalingen, beperkend moet worden geïnterpreteerd, en dat zij redelijk niet kan slaan op de bezigheden die een werknemer uitvoert tijdens zijn jaarlijkse vakantie, vermits zulke bezigheden buiten de perken van het gezag en van de disciplinaire macht van de werkgever liggen.

De ingeroepen bepaling heeft dus niet de betekenis die appellante eraan geeft. In een redelijke interpretatie

van haar bewoordingen kan zij niet toegepast worden op de handelingen die aan geïntimeerde verweten worden.

Het feit of de aan geïntimeerde opgelegde vrijheidsberoving de uitvoering van het contract meer dan vijf dagen heeft beïnvloed is dus niet ter zake dienend.

Wel moet worden onderzocht of de oorzaak van de vrijheidsberoving, te weten de daden gepleegd door geïntimeerde op 10 augustus 1969, van die aard zijn dat ze de uitvoering van de overeenkomst onmogelijk maken of het vertrouwen in geïntimeerde teniet doen, zodat hij niet meer in dienst kon worden gelaten en hem geen bestelwagen meer kon worden toevertrouwd. Dit is niet het geval.

Feiten gepleegd buiten de tijd gedurende welke de werknemer zich bevindt onder het gezag van de werkgever kunnen slechts aangevoerd worden als dringende redenen indien zij in strijd zijn met algemene verplichtingen die duidelijk voortspruiten uit de arbeidsovereenkomst zelf.

Opmerking verdient dat het vonnis van de correctionele rechtbank van Antwerpen van 8 september 1969 geïntimeerde vervallen verklaarde van het recht de voertuigen met eigen beweegkracht te besturen vermeld onder de categorieën A.B.D.E.F. van het Koninklijk Besluit van 3 mei 1965, gedurende een termijn van drie maanden, zodat de strafrechter hem vertrouwen schonk om een voertuig van de categorie C te besturen tijdens deze periode, met name de motorrijtuigen bestemd voor het vervoer van goederen en waarvan het hoogste toegelaten gewicht meer dan 3.500 kg. bedraagt.

Uit al deze bestanddelen der zaak blijkt geenszins dat de uitvoering van de overeenkomst onmogelijk zou geworden zijn of dat het vertrouwen in geïntimeerde redelijkerwijs verloren moest zijn, omdat hij met zijn eigen wagen tijdens zijn jaarlijkse vakantie de bovengenoemde feiten had gepleegd zoals zij in hun geheel door de strafrechter werden betoeteld.

De eerste rechter heeft dus terecht het vonnis bij verstek bevestigd en het verzet van huidige appellante ongegrond verklaard.

NOOT—1. In bovenstaand arrest wordt het probleem van de invloed van daden uit het privé-leven op de uitvoering van een arbeidsovereenkomst gesteld.

Reeds vaak dienden de hoven en rechtbanken over soortgelijke gevallen te beslissen, en hoewel als principe geldt dat de bedoelde daden aan de arbeidsovereenkomst vreemd zijn, worden ze toch in vele gevallen als dringende redenen tot ontslag zonder vergoeding aanvaard. Bijgevolg dient onderzocht te worden hoe het privé-leven invloed op de uitvoering van de arbeidsovereenkomst kan hebben, met name in welke mate de handelingen verricht buiten de tijdspanne waarin arbeid wordt geleverd, dringende redenen kunnen uitmaken.

2. Een werknemer bevindt zich gedurende een derde van een etmaal in ondergeschiktheid t.o.v. zijn werkgever. Voor de rest is hij vrij zijn privé-leven te schikken zoals hij wil. Dit is althans het algemeen aanvaard principe.

3. Dat het privé-leven helemaal zonder invloed is op de arbeidsovereenkomst, kan niet worden gesteld.

Wettelijke en conventionele teksten regelen immers o.m. de schorsing van de uitvoering van de overeenkomst wegens feiten die tot het privé-leven van de werknemer behoren.

Naar luid van art. 27 van de Wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst (*Staatsblad*, 14 maart 1900) en art. 25 van het K.B. van 20 juli 1955 tot samenordering van de wetten

op de arbeidsovereenkomst voor bedienden (*Staatsblad*, 3-4 oktober 1955), kan de vrouw die als arbeidster of bediende gehuisvest is bij het hoofd der onderneming, de overeenkomst verbreken, indien de echtgenote van het hoofd van de onderneming of enige andere vrouw die het huis bestuurde op het ogenblik van het sluiten der overeenkomst, komt te sterven of zich terugtrekt. Ook hier wordt dus de invloed van het privé-leven op de arbeidsovereenkomst wettelijk vastgelegd.

Een ander voorbeeld nog is de door het Wetsbesluit van 23 augustus 1944 (*Staatsblad*, 13 september 1944) ingevoerde regeling, waarbij anti-patriotische gedragingen tijdens de oorlog als dringende redenen worden aangemerkt. Terwijl de vroegere opsomming in de artikelen 20 en 21 van de Wet van 10 maart 1900 slechts als enuntiatief werd beschouwd en de rechter dus zelf kon oordelen of er dringende redenen waren, oordeelde de wetgever het noodzakelijk dit geval uitdrukkelijk als dringende reden in de wet op te nemen. De buitengewone tijdsomstandigheden in acht nemend, stelt men vast dat de wetgever de bedoelde daden uit het privé-leven op de arbeidsovereenkomst uitzonderlijk groot achtte.

4. Arbeidsovereenkomsten kunnen beëindigd worden wegens dringende redenen (art. 20 van de Wet van 10 maart 1900 en art. 18 van het K.B. van 20 juli 1955). Daar de wet zelf geen aanduidingen geeft nopens de feiten die als dringende redenen kunnen beschouwd worden, hebben de rechtspraak en de rechtsleer hieromtrent uitgebreid gehandeld. Feiten uit het privé-leven zijn misschien niet uitgesloten, maar er moet nagegaan worden welke feiten binnen de contractuele sfeer kunnen gebracht worden om er als dringende redenen te gelden. Daartoe zal een beroep moeten gedaan worden op de burgerrechtelijke principes die op de arbeidsovereenkomsten van toepassing zijn.

5. Opdat een partij bij een arbeidsovereenkomst dringende redenen zou hebben om de overeenkomst zonder vergoeding te beëindigen, moet de wederpartij een tekortkoming hebben begaan. Aan de partij die in gebreke is wordt als sanctie de bescherming, die voortspruit uit de regeling inzake opzeggings-termijnen en -vergoedingen, ontnomen (zie o.m. A. LAGASSE, "Le renvoi d'un employé. Théorie et pratique", *R. Banque*, 1953, 223 v., nrs. 31 en 34; PAPIER-JAMOULLE, *R.P.D.B.*, compl. III, V° *Contrat de travail et contrat d'emploi*, nr. 576; R. VAN DE PUT, "Inexécution fautive et dissolution du contrat d'emploi", *T. Soc. R.*, 1962, 241, nr. 6; P. HORION, *La stabilité de l'emploi dans le droit des pays membres de la CECA*, Luxemburg, 1958, p. 120; L. FRANÇOIS, "Les sanctions civiles en droit du travail belge", in *Les sanctions civiles, disciplinaires et pénales en droit du travail belge, français et italien*, Luik 1962, p. 100 v.; J. STEYAERT, *A.P.R.*, Tw. *Arbeidsovereenkomst - Handarbeiders en bedienden*, 1973, nr. 802; Cass., 5 oktober 1967, *R.W.*, 1967-68, 1232).

Bovendien moet het gaan om een zware tekortkoming van de gene die de verbreking ondergaat. Ze moet de verdere uitvoering van de overeenkomst, zelfs tijdelijk, onmogelijk maken (Cass., 11 oktober 1962, *Pas.*, 1963, I, 185).

6. Daar de beëindiging wegens dringende redenen slechts mogelijk is op voorwaarde dat er een fout is, dient nagegaan te worden wat daaronder verstaan wordt. Een fout is een aan de schuldenaar zelf te wijten tekortkoming aan de contractuele verplichtingen (DE PAGE, III, nr. 586). Dit doet de vraag rijzen tot welke verplichtingen de partijen zich verbonden hebben, m.a.w. wat het voorwerp van de overeenkomst is.

7. Van een arbeidsovereenkomst is het voorwerp voor de ene partij de werkprestatie waartoe zij zich verbindt, en voor de wederpartij het loon dat zij dient te betalen (M. DELHUVENNE, "Algemene problematiek van de individuele arbeidsovereenkomst", in *Arbeidsrecht*, C.A.D., 1972, nr. 448; art. 1126 B.W.).

Dat voorwerp moet zeker zijn. Enige vaagheid is geoorloofd, maar de inhoud van de overeenkomst moet in elk geval der-

wijze omschreven zijn dat hij met zekerheid zal kunnen bepaald worden (art. 1129 B.W.).

Het voorwerp moet bovendien geoorloofd zijn, d.i. niet strijdig met de openbare orde en de goede zeden.

Tot de openbare orde behoort ongetwijfeld de persoonlijke vrijheid (DE PAGE, I, nr. 91), de tegenpool van slavernij en lijfeigenschap. Ze is een grondidee van de Franse revolutie. Het individu kan er geen afstand van doen. Op het gebied van de arbeid komt dit neer op de vrijheid van arbeid zowel voor eigen rekening (vrijheid van handel en nijverheid) als voor rekening van een ander (Decreet d'Allarde van 2-17 maart 1791, art. 7; Grondwet van 24 juni 1793, art. 17; Grondwet van 5 fructidor jaar III, art. 15). Zo is het dan ook onmogelijk zijn arbeid levenslang te verhuren (art. 1780 B.W.; Wet van 10 maart 1900, art. 5, en K.B. van 20 juli 1955, art. 1) en kan een arbeidsovereenkomst te allen tijde beëindigd worden, afgezien van eventueel verschuldigde vergoedingen. De principes van persoonlijke vrijheid en van vrijheid van arbeid gelden nog steeds in het arbeidsrecht. Het presteren van arbeid in ondergeschiktheid wordt dus duidelijk als een beperking van die vrijheid beschouwd. Een uitbreiding van de werkingssfeer van de arbeidsovereenkomst tot het domein van het privé-leven heeft tot gevolg dat de persoonlijke vrijheid aangetast wordt.

8. De billijkheid kan bepaalde gevolgen aan een verbintenis toekennen (art. 1135 B.W.). Ze heeft tot doel de overeenkomst aan te passen, te matigen, doch slechts in uitzonderlijke gevallen; het is niet de bedoeling van de wet op grond van de billijkheid de overeenkomst te wijzigen (DE PAGE, I, nr. 13). Als gezegd wordt dat het sluiten van een arbeidsovereenkomst verplichtingen meebrengt, dan worden daarmee bedoeld verplichtingen in verband met het presteren van arbeid. De billijkheid als grond nemen om aan de partijen ook daarbuiten verplichtingen op te leggen, met name zich in het privé-leven van sommige daden te onthouden, komt neer op een uitbreiding van de werkingssfeer van de arbeidsovereenkomst, en vormt dus meer dan een aanpassing, een matiging, van de inhoud van het contract.

9. Naast de overeenkomst tussen partijen zijn er nog andere bronnen van verbintenissen in de arbeidsbetrekkingen. De geschreven individuele overeenkomst staat in de hiërarchie, zoals ze door art. 51 van de Wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités (*Staatsblad*, 15 januari 1969) wordt gegeven, slechts op de vierde plaats, na de wet en de meeste C.A.O.'s. Ook het arbeidsreglement, aanvullende bepalingen van de wet, de mondelinge individuele overeenkomst en het gebruik zijn bronnen van verbintenissen. Al deze bronnen kunnen echter geen verklaring geven voor een verruiming van het domein van de arbeidsovereenkomst tot het privé-leven.

10. De arbeidsovereenkomst kan niet los worden gezien van de persoon van de werknemer. Daarom worden ook de hierboven besproken beperkingen aan die overeenkomst opgelegd. Ook het concept "beëindiging wegens dringende redenen" staat ermee in verband. Men kan immers elke overeenkomst beëindigen, ook een arbeidsovereenkomst, wanneer een der partijen haar verplichtingen niet nakomt. Art. 1184 B.W. schept de mogelijkheid van de ontbinding in rechte. Het feit dat de partij die bij een arbeidsovereenkomst het slachtoffer van een ernstige tekortkoming is, onmiddellijk zelf een einde aan het contract kan maken, duidt op de pragmatische oplossing ter zake door de wetgever verkozen: een tekortkoming, hoe zwaar ook, maakt immers op zichzelf de verdere uitvoering van de overeenkomst niet onmogelijk. Een sociologisch motief werkt hier door: tussen werkgever en werknemer moet, binnen het kader van hun contractuele verplichtingen, een samenwerking bestaan die een zeker vertrouwen impliceert; dringend zijn de redenen die dat vertrouwen vernietigen (Steyaert, a.w., nr. 802).

Deze samenwerking, en dus ook het vertrouwen vormen een deelobject van de overeenkomst en zijn als zodanig tot die

overeenkomst beperkt. De werknemer heeft zich niet in zijn privé-leven gebonden en de samenwerking strekt zich dan ook niet tot dat domein uit. Samenwerking en vertrouwen moeten in beginsel slechts in functie van hun oorzaak, de arbeidsovereenkomst, bestaan.

11. Toch zijn er gevallen waarin de rechtspraak en de rechtsleer oordelen, dat het onmogelijk wordt een werknemer in dienst te houden of hem het voordeel van de opzeggingstermijn of -vergoeding toe te kennen, wanneer hij zich in zijn privé-leven op een bepaalde wijze gedraagt. DESPAX ("La vie extraprofessionnelle du salarié et son incidence sur le contrat de travail", *J.C.P.*, 1963, I, 1776, nr. 21) geeft daarvan een voorbeeld: een maatschappij voor dierenbescherming kon een bediende die buiten zijn arbeidsuren in het openbaar dieren folterde, niet in dienst houden. Een bank kan bezwaarlijk nog vertrouwen stellen in een bankbediende die in zijn vrije tijd het geld van de kas van de vriendenkring van de bank verduistert (W.R.R. La Louvière, 24 juni 1966, *T. Soc. R.*, 1966, 277).

12. Wat in beide voorbeelden opvalt, is de tegenstelling tussen het feit uit het privé-leven en de arbeidsprestatie. Er is duidelijk onverenigbaarheid tussen het doel van de werkgever en de handelingen van de werknemer in zijn privé-leven. Slechts wanneer zulke tegenstrijdigheid publiek tot uiting komt en de gevolgen dus op de werkgever afstralen, kan een onmiddellijke beëindiging van de tewerkstelling noodzakelijk zijn.

13. Het is bovendien niet voldoende dat een weerslag van de privé-gedragingen mogelijk is: hij moet effectief en reëel zijn. De gevolgen van feiten uit het privé-leven mogen geen aanleiding vormen tot de verbreking, ze moeten de ware oorzaak ervan zijn. Zo was het volgens bovenstaand arrest niet gerechtvaardigd de werknemer op staande voet af te danken: een zware fout in het privé-leven, zelfs als ze begaan wordt tijdens het uitvoeren van een soortgelijke activiteit als die welke voor de werkgever geleverd wordt, houdt *in se* niet in dat de werkgever voor de toekomst het vertrouwen van zijn werknemer niet meer kan genieten. Het moet bovendien waarschijnlijk lijken, dat een zodanige fout ook tijdens de uitvoering van de arbeidsovereenkomst zal kunnen begaan worden.

14. Er dient dus onderscheid gemaakt te worden tussen de feiten zelf en de gevolgen die ze veroorzaken. Inderdaad, hoewel de feiten alleen uit het privé-leven in beginsel geen invloed op de arbeidsovereenkomst uitoefenen, kunnen de gevolgen ervan het wel: de verdere uitvoering van de arbeidsovereenkomst kan erdoor onmogelijk worden; ze kunnen dan een dringende reden tot ontslag vormen.

15. *Besluit.* Feiten uit het privé-leven van de werknemer vormen in beginsel geen dringende redenen die de afdanking op staande voet rechtvaardigen. De principes van de persoonlijke vrijheid en van de vrijheid van arbeid staan niet toe hiervan bij overeenkomst af te wijken. Ook de burgerrechtelijke beginselen inzake verbintenissen veroorloven niet een zo ruime interpretatie van de inhoud en de werkingssfeer van de arbeidsovereenkomst. Het begrip "dringende redenen" – dat een absolute onmogelijkheid van verdere samenwerking door een gebrek aan vertrouwen veronderstelt – is eveneens tot de uitvoering van de overeenkomst beperkt. Uitzonderlijk echter kunnen de gevolgen van feiten uit het privé-leven van de werknemer doorwerken op het gebied van de arbeidsovereenkomst. Opdat dan een ontslag wegens dringende redenen zou kunnen gerechtvaardigd zijn, is vereist dat die gevolgen een onverenigbaarheid veroorzaken tussen de in het privé-leven verrichte handeling en de arbeidsprestatie gezien in functie van het doel van de werkgever, zoals dit publiek tot uiting komt. De weerslag moet reëel en effectief zijn om als dringende reden te kunnen worden aangemerkt. Er moet een zeer sterk vermoeden rijzen dat de handeling zich ook tijdens de uitvoering van de arbeidsprestatie zal kunnen voordoen.

C. Vandermeulen

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK
TE GENT

29 OKTOBER 1973

Voorzitter : de h. Van Hove

Rechters : de hh. Petit en Sabbe

Procureur des Konings : de h. Van Wijmersch

Advocaten : Mrs. De Roeck en Roosens

Bevoegdheid—Vonnis van de vrederechter inzake een geschil tussen kooplieden over een daad van koophandel—Hoger beroep voor de rechtbank van eerste aanleg gebracht—Ambtshalve door de rechter aangevoerd middel van onbevoegdheid—Bevoegdheid van de rechtbank van koophandel.

Het hoger beroep tegen een vonnis van de vrederechter inzake een geschil tussen kooplieden betreffende een daad van koophandel werd voor de rechtbank van eerste aanleg gebracht ; de rechter heeft ambtshalve een uit zijn onbevoegdheid voortkomend middel aangevoerd en de zaak naar de arrondissementsrechtbank verwezen.

Hoger beroep tegen de beslissingen door de vrederechter in eerste aanleg gewezen inzake geschillen tussen kooplieden betreffende handelingen die de wet als daden van koophandel aanmerkt, moet inderdaad voor de rechtbank van koophandel gebracht worden. Het strookt niet met de redactie van art. 577 Ger.W. en de bedoeling van de wetgever in zulk geval de rechtbank van eerste aanleg op grond van art. 568 Ger.W. bevoegd te verklaren in zover de verweerder de bevoegdheid niet betwist.

Van Rompu t/ Flieberg

Gezien de stukken van het dossier van de rechtspleging, inzonderheid het vonnis van 3 oktober 1973, gewezen door de rechtbank van eerste aanleg te Gent ;

Overwegende dat geïntimeerde appellant gedagvaard heeft tot betaling van 20.561 fr. wegens aankoop van benzine ; dat de vrederechter van het zesde kanton Gent die vordering inwilligde ;

Overwegende dat appellant hiertegen hoger beroep heeft ingesteld ;

Overwegende dat, bij vonnis van 3 oktober 1973 gewezen door de tweede burgerlijke kamer van de rechtbank van eerste aanleg te Gent, die rechtbank ambtshalve een middel aanvoerde dat uit haar onbevoegdheid voortkwam, omdat een hoger beroep tegen beslissingen door de vrederechter in eerste aanleg gewezen inzake geschillen tussen kooplieden betreffende de handelingen die de wet als daden van koophandel aanmerkt voor de rechtbank van koophandel moet gebracht worden ; dat zij derhalve de verwijzing van de zaak naar de arrondissementsrechtbank beval ;

Overwegende dat art. 577, tweede lid, Ger.W. inderdaad die bevoegdheid aan de rechtbank van koophandel toevertrouwt, dit in tegenstelling met het eerste lid van hetzelfde artikel dat de rechtbank van eerste aanleg be-

voegd verklaart om in hoger beroep kennis te nemen van de vonnissen door de vrederechter in eerste aanleg gewezen ;

Overwegende dat de afwijking van de eerste regel blijkt uit het gebruik van het woord "evenwel" in het tweede lid ; dat het bijwoord "evenwel" immers aangewend wordt om een tegenstelling in te leiden en te verhinderen dat men uit het vorige een verkeerde gevolgtrekking zou maken ;

Overwegende dat die interpretatie overeenstemt met de bedoeling van de wetgever, die besloten heeft de mogelijkheid, die in het oorspronkelijk wetsontwerp aan eiser in beroep geboden werd om het hoger beroep tegen vonnissen van de vrederechters in de handelszaken voor de rechtbanken van koophandel te brengen, in een verplichting om te zetten (zie *Parl. Besch., Senaat*, 1964-65, nr. 170, verslag De Baeck, blz. 99) ;

Overwegende dat het dan ook niet strookt met de redactie van art. 577 Ger.W. en de bedoeling van de wetgever de rechtbank van eerste aanleg, op grond van art. 568 Ger.W., bevoegd te verklaren, in zoverre de verweerder die bevoegdheid niet betwist, om kennis te nemen van alle hoger beroepen tegen vonnissen van de vrederechter ;

Overwegende dat de prorogatie van rechtsmacht van de rechtbank van eerste aanleg trouwens onder de wet van 1932 nooit ingeroepen werd om een uitbreiding van bevoegdheid tot alle hoger beroepen van beslissingen van de vrederechter te verantwoorden (Cass., 28 juni 1962, *Pas.*, 1962, I, 1230) en dat uit niets blijkt dat de wetgever bij het opstellen van het Gerechtelijk Wetboek verder is willen gaan ;

Overwegende dat niet betwist wordt dat beide partijen handelaars zijn en de ver- en aankoop van benzine in hun hoofde als een handelsdaad moet beschouwd worden ;

*Op die gronden,**De Arrondissementsrechtbank,*

Gelet op artt. 2, 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935,

Gehoord in openbare terechtzitting de heer Van Wijmersch, Procureur des Konings, in zijn eensluidend advies,

Verwijst de zaak naar de rechtbank van Koophandel te Gent, zitting houdend in hoger beroep.

CORRECTIONELE RECHTBANK
TE LEUVEN

5e KAMER—16 NOVEMBER 1972

Voorzitter : de h. R. Peeters

Rechters : de hh. M. Naets en Fl. De Cooman

Openbaar ministerie : de h. J. Strauven

Advocaat : Mr. De Backer loco Van Schoubroeck

Verkeer—Intoxicatie en dronkenschap—Alcoholgehalte—Eliminatiefactor.

De wetgever bepaalt nergens de eliminatiefactor die dient toegepast te worden bij de bloedanalyse inzake alcoholgehalte voor het tijdsverloop tussen het ogenblik van de feiten en het nemen van een bloedmonster. Deze factor is even belangrijk als de grens van 1,5 gram per liter en de bepaling van de ontledingsmethode. De rechtbank onderschrijft in dit opzicht het besluit van de werkgroep van erkende deskundigen voor alcoholdosering, waarbij een in de meerderheid der gevallen geldend criterium wordt vastgesteld. De op die wijze bekomen factor β 60 van 0,15 gram per liter biedt een voldoende waarborg van zekerheid; indien de beklaagde meent dat deze factor op hem niet toepasselijk is, moet hij positieve gegevens voorbrengen die op een bijzondere toestand wijzen.

Ceulemans

Gezien door de Rechtbank het hoger beroep, ingesteld door het Openbaar Ministerie bij akte d.d. 18 januari 1972, aangezegd aan de beklaagde op 26 januari 1972 tegen een vonnis dat op 11 januari 1972 op tegenspraak werd uitgesproken door de Politierightbank te Diest en waarbij de beklaagde,

(...)

Overwegende dat beklaagde aan de verbaliserende rijkswacht verklaarde dat hij op het ogenblik van de feiten met zijn nieuwe wagen, die hem nog vreemd en ongewoon was, op de steenweg Diest-Scherpenheuvel reed, plots een schok voelde, onmiddellijk stopte en dan vaststelde dat hij betrokken was in een verkeersongeval;

dat hij meende steeds de rechterkant van de weg gevolgd te hebben, hoewel de op het wegdek gevonden glasscherven en verdroogde aarde op de vermoedelijke trefplaats, aanduiden dat hij met de linkerwielen van zijn voertuig op ongeveer 5m20 reed van de rechterzijde van de in totaal 7m00 brede steenweg;

dat beklaagde derhalve terecht vervolgd werd voor inbreuken op de artt. 10/4 en 12 van het Verkeersreglement, die volkomen vaststaan;

Overwegende dat ook de inbreuk op art. 34/1 K.B. 16 maart 1968 bewezen is, vermits de reglementaire ontleding van het genomen bloedstaal een bloedalcoholgehalte van 1,55 ‰ op het ogenblik der feiten aanwees;

Overwegende dat beklaagde desbetreffend vergeefs verwijst naar de tegenexpertise die op zijn verzoek werd gedaan en die een lager gehalte aanwees;

dat vooreerst het resultaat van deze tweede ontleding naar luid van art. 10 van het K.B. van 10 juni 1959 betreffende de bloedproef, met het oog op het bepalen van het alcoholgehalte aan de betrokkene diende overhandigd, vooraleer een termijn van 15 dagen, te rekenen vanaf het ontvangen der aanvraag, was verstreken en de rechterlijke overheid terzelfdertijd door het laboratorium van deze mededeling in kennis diende gesteld te worden;

dat ter zake het laboratorium van dr. Van Roy van Turnhout, bij schrijven van 28 december 1970, opdracht kreeg tot een tegenexpertise over te gaan en het parket van de procureur des Konings te Leuven, bij schrijven van de raadsman van de beklaagde van 18 januari 1971 op de hoogte werd gesteld van het resultaat ervan, ter-

wijl in de bundel wel een kopie berust van het niet gedagtekend verslag van dr. M. Van Roy, maar uit niets blijkt wanneer en hoe de rechterlijke overheid daarvan in kennis werd gesteld;

dat, hoewel op die wijze geen zekerheid bestaat op welke dag dr. Van Roy de aanvraag ontving, toch moeilijk kan aanvaard worden dat voldaan werd aan de noodzakelijke kennisgeving aan beklagde en aan het parket te Leuven binnen de gestelde termijn van 15 dagen;

Overwegende dat trouwens ook in geval van tijdige mededeling van het resultaat van de tweede ontleding, dit resultaat niet van die aard is dat het de bewijskracht van de eerste ontleding zou kunnen ontzenuwen;

dat het luttele verschil met het eerst vastgestelde cijfer voorzeker te wijten is, zoals wetsdokter van de Voorde in zijn opmerkingen van 29 januari 1972 opmerkte, aan het feit dat alcohol verdampt en dat het herhaaldelijk openen en sluiten van de venule slechts kan leiden tot een steeds verminderend alcoholgehalte;

Overwegende tenslotte dat beklaagde zonder grond de zowel door dr. van de Voorde als door dr. Van Roy aangewende eliminatiefactor van 0,15 ‰ betwist en desbetreffend ten onrechte staande houdt, dat de minste mogelijke wetenschappelijke twijfel desbetreffend steeds en zonder meer in het voordeel van beklagde zou dienen aanvaard te worden;

dat immers de wetgever door het voorschrift van art. 34/1 K.B. 16 maart 1968 heeft willen ingaan tegen het zeker en ernstig sociaal gevaar dat voortspruit uit het besturen van een voertuig, niet in dronken toestand, maar in een staat waarin de bestuurder onder een dergelijke invloed van de alcohol is dat zijn reflexen vertraagd werken, terwijl een zekere euforie hem aanzet de moeilijkheden van het verkeer te onderschatten en zijn eigen behendigheid om dat te verhelpen te overschatten;

dat de wetgever uitdrukkelijk en soeverein besliste welke ontledingsmethode uitslagen kon opleveren die als voldoende benaderend dienen geacht te worden om het voormeld sociaal gevaar aan te wijzen;

dat de wetgever niets uitdrukkelijk besliste omtrent de bepaling van de eliminatiefactor die dient toegepast te worden voor zoveel er tijd verliep tussen het ogenblik der feiten enerzijds en van de bloedafname anderzijds;

dat deze factor evenzeer als het bepalen van de grens van 1,5 ‰ en de aan te wenden ontledingsmethode na wetenschappelijk onderzoek diende vastgesteld te worden als criterium geldend voor de meerderheid der gevallen, zonder dat evenwel *a priori* een absolute zekerheid voor elk concreet geval te bekomen is;

dat uit het bijkomend verslag van wetsdokter van de Voorde van 29 januari 1972 blijkt dat volgens recente wetenschappelijke bevindingen de eliminatiefactor β 60 voor alcohol in het algemeen gemiddeld 0,18 gram per liter bloed en per uur bedraagt, dat hij voor 13/14 van de gevallen tussen 0,14 en 0,22 gram per liter ligt en daarbuiten nog voor een groot deel hoger ligt dan 0,22 gram per liter/uur (prof. dr. A. PONSOLD, *Lehrbuch der gerichtlichen Medizin*, 1967, Georg Thieme Verlag, Stuttgart);

dat indien in huidig geval de β 60 factor van 0,14 gram per liter zou genomen worden, die op die wetenschappelijke basis voorzeker als de allerlaagste gemiddelde waarde dient beschouwd te worden, het bloedalcoholgehalte van beklagde op het ogenblik der feiten

nog $1,33 + (0,14 \times 1,5)$ of 1,54 per duizend bedroeg, dus meer dan de wettelijk gestelde grens ;

Overwegende dat op grond van voormelde wetenschappelijke cijfers het aanwenden van de door beklagde vooropgestelde factor 0,08‰ evenmin beantwoordt aan een absolute en *a priori* zekerheid, vermits vaststaat dat de mogelijkheid van het bestaan van een lagere factor overblijft en men dus vanaf die grens ook niet zonder verdere gegevens zou voldoen aan het beweerde dwingend te volgen belang van beklagde ;

dat de rechtbank in dit opzicht het besluit van de werkgroep van erkende deskundigen voor alcoholdosering bijtreedt zoals dit vermeld werd in het verslag van wetsdokter van de Voorde van 29.1.1972, waarbij de toegepaste β 60 van 0,15 gram per liter als de laagste gemiddelde waarde werd aanvaard, "een waarde dus, die enerzijds de meeste waarschijnlijkheid biedt, de juiste te benaderen en anderzijds zo laag genomen wordt, dat afwijkingen naar nog lagere waarden niet kunnen worden ingeroepen, zonder dat tevens het bewijs is geleverd, dat dit inderdaad voor een bepaalde persoon het geval is" ;

dat derhalve op basis van die recente wetenschappelijke bevindingen, de factor β 60 van 0,15‰ voldoende waarborg van zekerheid biedt, toepasselijk op een ieder en, indien een bepaald individu meent dat zulks voor hem het geval niet is, hij alleszins een begin van tegenbewijs moet voorbrengen, nl. positieve gegevens, die wijzen op een bijzondere toestand ;

dat beklagde, gezien zijn ouderdom, bij zichzelf al wel zal ondervonden hebben of hij al dan niet uitzonderlijk lang onder invloed van gebruikte drank blijft en in het bevestigend geval wel niet zou nagelaten hebben in te gaan op het door dr. van de Voorde mogelijk geachte experimenteel onderzoek tot bepaling van zijn persoonlijke β 60 eliminatiefactor ;

dat zijn stilzwijgen omtrent deze gegevens mag aanvaard worden als een bewijs van het niet bestaan van een uitzonderlijk lage eliminatiefactor voor alcohol.

(...)

VREDEGERECHT ANTWERPEN— 5e KANTON

6 DECEMBER 1973

Vrederechter : Mevr. H. Rombaut-De Bakker

Advocaten : Mrs. Van der Straten en Doevenspeck

Onteigening—Spoedprocedure—Wet van 3 januari 1934—Laattijdigheid der inleiding van de vraag—Na 13 jaar kan Koninklijk Besluit niet meer toegepast worden.

Op grond van een Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 waardoor een bijzonder plan van aanleg voor een bepaalde wijk te Antwerpen werd goedgekeurd, diende de stad op 30 oktober 1973 een verzoekschrift in om de onteigening toegelaten door het Koninklijk Besluit uit te voeren.

Wanneer er 13 jaar verlopen zijn tussen het uitvaardigen van het Koninklijk Besluit en het begin der procedure van onteigening kan niet meer gesproken worden van spoedprocedure en kan de Wet van 3 januari 1934 niet meer toegepast worden.

Stad Antwerpen t/ Coppieters - Kinschots

Gezien het verzoekschrift de dato 30 oktober 1973 van eiseres ;

Gezien het bevelschrift door Ons verleend op voormeld verzoekschrift de dato 31 oktober 1973 en gezien het bevelschrift van 15 november 1973 ;

Gezien het exploit van gerechtsdeurwaarder Jean Royer te Antwerpen de dato 19 november 1973, waarbij aan verweerders afschrift werd betekend van het Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 alsmede van verzoek- en bevelschrift hiervoren vermeld, en tevens dagvaarding werd gegeven om op de voorziene datum, uur en plaats van het te onteigenen goed te verschijnen,

Gelet op het proces-verbaal van plaatsbezoek de dato 29 november 1973 ;

Gelet op de artikels 2, 3, 4, 30, 34, 37, 41 Wet van 15 juni 1935 ;

Gehoord de partijen in hun verklaringen ;

Gezien de conclusie van eiseres ter griffie neergelegd op 3 december 1973 en deze van verweerders Ons ter plaatse aangeboden op 29 november 1973 waarin de onwettigheid van de onteigeningsprocedure wordt opgeworpen ;

Overwegende dat uit de voorgelegde bescheiden blijkt dat een Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 het bijzonder plan van aanleg voor de wijk "Kloosterstraat en omgeving" te Antwerpen goedkeurt en toelating geeft om de voorziene onteigeningen uit te voeren overeenkomstig de uitzonderlijke procedure bepaald bij de Wet van 3 januari 1934 ;

Overwegende dat het verzoekschrift ter inleiding van deze spoedprocedure dateert van 30 oktober 1973, dus van meer dan 13 jaar na het uitvaardigen van het Koninklijk Besluit ;

Overwegende dat eiseres in hare conclusie de argumenten van verweerders als niet steekhoudend verwerpt en verwijst naar het zeer interessante vonnis van de plaatsvervangende Vrederechter van het tweede kanton Antwerpen de dato 26 september 1966 waarin hoofdzakelijk vooropgezet wordt :

1) dat de rechtbanken wel degelijk de bevoegdheid bezitten om zowel de interne als de externe wettelijkheid van een Koninklijk Besluit ter onteigening te onderzoeken ;

2) dat dergelijk Koninklijk Besluit naar zijn wettelijkheid moet beoordeeld worden op de datum dat het uitgevaardigd werd ;

3) dat de Koning soeverein oordeelt over de hoogdringendheid inzake onteigening ten algemenen nutte ;

4) dat het laattijdig instellen van de onteigeningsprocedure niet de onwettelijkheid van het Koninklijk Besluit tot gevolg heeft ;

Overwegende dat deze stellingen in het aangehaalde vonnis uitvoerig beredeneerd en juridisch verantwoord worden, doch desondanks niet kan terzijde geschoven worden dat de Koning op 16 maart 1960 heeft gemeend dat de onmiddellijke inbezitneming van de te onteigenen percelen onontbeerlijk was ; dat derhalve de Koning het kwestieuze besluit uitgevaardigd heeft met het enige en bewuste doel deze "onmiddellijke" inbezitneming mogelijk te maken en te laten uitvoeren door de onteigenende overheid ;

Overwegende dat wanneer in een Koninklijk Besluit

termen gebruikt worden als "hoogdringend" en "onverwijld" en gewag gemaakt wordt van een "spoedprocedure", men toch moeilijk kan volhouden dat deze procedure op basis van dit Koninklijk Besluit nog na 13 jaar kan ingeleid worden, en alzo nog steeds zou beantwoorden aan de waarachtige inhoud en de bedoeling ervan;

Overwegende dat het zeker de taak van de Vrederechter niet kan zijn in te stemmen met en mede te helpen aan het afwenden van een Koninklijk Besluit van zijn werkelijke doeleinden;

Om deze redenen,

Op tegenspraak beslissende:

Zeggen voor recht dat het Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 dat het bijzonder plan van aanleg voor de wijk "Kloosterstraat en omgeving" te Antwerpen goedkeurt en toelating geeft om de voorziene onteigeningen uit te voeren overeenkomstig de uitzonderlijke procedure bepaald bij de Wet van 3 januari 1934, niet kan toegepast worden zoals gevorderd door eiseres;

Verklaren Ons bijgevolg onbevoegd om over de grond van de zaak uitspraak te doen.

Leggen de kosten ten laste van eiseres.

NOOT—Zie:

In dezelfde zin, o.a. Vred. Ukkel 27 juni 1956, *J.T.* 480 met noot van C. Cambier; Ekeren 7 juli 1959, *R.W.* 1959-60, 1281; Doornik 20 december 1961, *J.T.* 441; Mechelen 23 maart 1962, *R.W.* 1962-63, 390; Boom 9 november 1960, *R.W.* 1961-62, 283; Oostende 12 juni 1963, *R.W.* 1963-64, 565, en

In tegenovergestelde zin, Vred. 2^e Kanton Antwerpen 26 september 1966, *R.W.* 1967-68, 150 e.v.

Tegen bovenstaand vonnis werd hoger beroep ingesteld.

EUROPEES RECHT

DE WERKZAAMHEDEN VAN HET HOF VAN JUSTITIE IN 1973

Voor het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen was het jaar 1973 een jaar van een reeks gelijkwaardige gebeurtenissen.

Op 9 januari werden in een plechtige zitting vier nieuwe, door de regeringen van de Lid-Staten der uitgebreide Gemeenschap benoemde leden van het Hof geïnstalleerd: C. O'Dalaigh (Ierland), M. Sørensen (Denemarken), Lord Mackenzie Stuart (Verenigd Koninkrijk), rechters, en J.P. Warner (Verenigd Koninkrijk), advocaat-generaal.

Bij dezelfde gelegenheid wisselde Professor A. Trabucchi het ambt van rechter in het Hof voor dat van advocaat-generaal.

Vervolgens ontving het Hof in zijn nieuwe samenstelling de voorzitter en leden van de Commissie van de uitgebreide Europese Gemeenschappen, die te zijnen overstaan de in het Fusieverdrag voorgeschreven plechtige verklaring aflegden.

Voordien had de minister-president van de Luxemburgse regering, tijdens een plechtige bijeenkomst in aanwezigheid van de Groothertog en Groothertogin van Luxemburg, de Luxemburgse regering, de ministers van Justitie van de negen Lid-Staten, het Corps diplomatique en vertegenwoordigers der nationale parlementen, het nieuwe gebouw aan het Hof overgedragen.

Op deze zelfde dag in januari 1973 heeft het Hof teruggezien op twintig jaar gemeenschapsrechtspraak.

Op 9 oktober 1973 heeft het Hof in een plechtige zitting afscheid genomen van advocaat-generaal K. Roemer, nestor

van het Hof (advocaat-generaal van 1952-1973). In aansluiting daarop werd zijn opvolger, advocaat-generaal G. Reischl, door het Hof in zijn midden opgenomen.

Als president van het Hof werd de heer R. Lecourt voor zijn derde ambtstermijn herkozen.

Ter gelegenheid van een staatsbezoek aan het Groothertogdom Luxemburg in november 1973, heeft de president van de Bondsrepubliek Duitsland een privébezoek gebracht aan het Hof van Justitie.

Voorts heeft de Britse minister voor Europese zaken J. Davies, Chancellor of the Duchy of Lancaster, bij een rondreis langs de Europese instellingen het Hof van Justitie bezocht.

In de loop van het jaar hebben in totaal meer dan 2.500 hoge magistraten uit de Lid-Staten, advocaten, hoogleraren in het Europees recht, journalisten en studenten een werk- of stagebezoek aan het Hof gebracht.

Rechterlijke werkzaamheden

Het aantal aan het Hof voorgelegde zaken is in 1973 aanzienlijk toegenomen.

In de loop van het jaar zijn 191 zaken bij het Hof ahangig gemaakt, tegen 84 in 1972.

Het Hof heeft in 1973 80 arresten gewezen, tegen 84 in 1972.

Verdeling der zaken

Afgezien van een toeneming van het aantal ambtenarenzaken, valt vooral een voortgaande ontwikkeling te bespeuren in de verhouding tussen rechtstreekse beroepen en prejudiciële zaken: buiten de ambtenarenzaken heeft het Hof in 1973 11 arresten gewezen op rechtstreeks ingestelde beroepen (waarvan 4 wegens niet-nakoming door een Lid-Staat van verdragsverplichtingen) en 53 arresten in prejudiciële zaken. De ahangig gemaakte zaken vallen uiteen in 31 rechtstreekse beroepen (waarvan 4 wegens niet-nakoming door een Lid-Staat van verdragsverplichtingen) en 58 prejudiciële verzoeken. De laatste vijf jaren neemt het aantal prejudiciële zaken steeds toe (1968: 9; 1969: 17; 1970: 32; 1971: 37; 1972: 40; 1973: 58).

Jurisprudentie

Het Hof heeft in 1973 met name opmerkelijke arresten gewezen op het gebied van het mededingingsrecht, de douanerechten en heffingen van gelijke werking en het gemeenschappelijk douanetarief.

— Mededingingsrecht

In de zaak 6/72 — Europemballage Corporation en Continental Can Company Inc. — overwoog het Hof, na te hebben gewezen op de geest, de opzet en de bewoordingen van artikel 86 van het E.E.G.-Verdrag, alsmede op het systeem en de doeleinden van het Verdrag, dat dit artikel deel uitmaakt van de regels voor het gemeenschapsbeleid inzake de mededinging dat stoelt op artikel 3 van het Verdrag, welk artikel onder andere de invoering voorschrijft van een regime waardoor wordt gewaarborgd dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt niet wordt vervalst of uitgeschakeld. Het merkte op dat het verbod van ondernemersafspraken in artikel 85 volstrekt zinloos zou zijn wanneer artikel 86 zou gedogen dat deze handelwijzen rechtmatig worden indien zij zich concretiseren in een vlevlechting der ondernemingen. Een zo uiteenlopende juridische behandeling zou in de mededingingsregels van het Verdrag als geheel een bres slaan, die de goede werking van de gemeenschappelijke markt in gevaar zou kunnen brengen. Het Hof heeft derhalve beslist dat er sprake kan zijn van misbruik, indien een onderneming met een machtspositie deze zodanig versterkt dat de aldus bereikte mate van overheersing de mededinging wezenlijk beperkt, dat wil

zeggen slechts ondernemingen laat bestaan, die in hun gedrag afhankelijk zijn van de overheersende onderneming.

Het Hof merkte voorts op dat de afbakening van de betrokken markt(en) en het onderzoek naar hun onderlinge afhankelijkheid van essentieel belang zijn voor de toepassing van deze beginselen op het onderhavige geval.

- Douanerechten en heffingen van gelijke werking

In een door een Italiaanse rechtbank naar het Hof verwezen prejudiciële zaak (34/73 - Variola - arrest van 10 oktober 1973) verklaarde het Hof dat het door de Italiaanse havenautoriteiten toegepaste lossingsrecht een - naar gemeenschapsrecht verboden - heffing van gelijke werking als een douanerecht is.

- Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief

In twee door de Arbeidsrechtbank te Antwerpen naar het Hof verwezen prejudiciële zaken (gevoegde zaken 37 en 38/73 - Sociaal Fonds Diamantarbeiders - arrest van 13 december 1973) verklaarde het Hof dat, waar de verwezenlijking van een gemeenschappelijke handelspolitiek tot het uitsluitend domein der Gemeenschap behoort, de gelijktrekking of de opheffing van de andere belastingen dan de douanerechten in eigenlijke zin voor alle Lid-Staten een optreden van de Gemeenschap veronderstelt. Bijgevolg ressorteert de verlaging of opheffing van de bestaande heffingen op rechtstreekse importen uit derde landen onder de instellingen van de gemeenschap.

Tenslotte moet nog worden vermeld dat het Hof van Justitie bij beschikking van 11 december 1973 de (Italiaanse) Unione Nazionale Consumatori heeft toegestaan te interveniëren in de zaken 41/73, 43-48/73, 50/73, 111/73, 113/73 en 114/73 (Suikerraffinaderijen - artikel 85 en artikel 86 van het E.E.G.-Verdrag), ter ondersteuning van de Commissie in haar bezwaar tegen de bescherming van de Italiaanse markt.

BOEKAANKONDIGING

J. GILISSEN, **Le pluralisme juridique**, Ed. de l'Université de Bruxelles, Brussel, 1972.

De historicus staat perplex tegenover de monistische opvatting van de meeste juristen en rechtstheoretici. Als men die opvatting van het recht aanvaardt, dan bestaat er in de meeste archaïsche maatschappijen geen recht, want dit zijn maatschappijen zonder staatsstructuur, dus zonder staatswetten. Natuurlijk willen de theoretici van de monistische conceptie niet tot zulke tegenstrijdige gevolgen komen. Is het niet zo dat die conceptie slechts uitgedacht is in functie van de hedendaagse maatschappij, die van de moderne staten uit de 19e en 20e eeuw? Maar zelfs in de huidige juridische stelsels van de Europese landen schijnt de monistische opvatting van het recht niet altijd met de werkelijkheid rekening te houden. Ze houdt buiten het juridisch domein de ontelbare regels van een sociale houding, die even verplichtend zijn als de door de staatswetten opgelegde regels, want ze worden op dezelfde wijze gesanctioneerd.

Op drie verschillende terreinen schijnt het pluralisme het op het monisme te halen: de betrekkingen tussen het strafrecht en het tuchtrecht, de historische ontwikkeling van de rol van de gewoonte en van de wet als rechtsbronnen, het naast elkaar bestaan van het traditionele recht en van het recht van het Europese type in de vroegere koloniën en het voortbestaan ervan in de nieuwe Afrikaanse staten. Dit zijn evenwel slechts voorbeelden van een veel algemener fenomeen, dat een vergelijkende studie en de medewerking van juristen, historici, ethnologen, wijsgeren en sociologen waard

was. Al deze problemen, onderzocht op het gebied van de juridische sociologie, van de wijsbegeerte en de algemene rechtsgeschiedenis, in het mohammedaanse en het Afrikaanse recht, alsmede in het recht van de socialistische landen, werden, na een algemene synthese, in dit boek samengebracht.

L. Th. Maes

Fiscaal Wetboek / Code Fiscal, C.E.D.-Samsom N.V., Brussel, 400 blz.

In deze tweetalige uitgave worden, logisch gecoördineerd, alle wetten en besluiten betreffende de directe en indirecte belastingen, inclusief de hervorming van 25 juni 1973, opgenomen.

Nederlandse en Franse teksten staan artikel per artikel naast elkaar. Tabkaarten zorgen voor een materiële indeling van de documentatie. Het volledig wetboek van de inkomstenbelastingen met de uitvoeringsbesluiten zit nu reeds in een enkele plasticband met ringmechanisme; de teksten betreffende de indirecte belastingen verschijnen later.

De prijs van deze ongetwijfeld nuttige uitgave bedraagt 750 F. Een abonnement voor de tweemaandelijksse bijwerking van de reeds gepubliceerde stof en voor het deel indirecte belastingen kost eveneens 750 F.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland.

Op vrijdag 8 december 1973 had in het huis Osterrieth, Meir, te Antwerpen de jaarvergadering van de Vereniging plaats. Na een plenum met bespreking van de verschillende onderwerpen ging de vergadering door in de respectieve afdelingen.

De afdeling *privaatrecht* besprak onder voorzitterschap van de heer Drion de bevoegdheid van organisaties om op te komen voor de belangen van de leden en/of het algemeen belang. De preadviezen van Prof. F. Molenaar en Prof. J. Lindemans, respectievelijk voor Nederland en België, dienden als basistekst voor de bespreking.

Na een korte algemene inleiding en een omschrijving van enkele begrippen zoals belang, dwangsom, relativiteitsleer en representativiteit bleek alras dat er in België, in tegenstelling met Nederland, een tendens bestaat om aan verenigingen die niet formeel zijn opgericht als rechtspersoon, de mogelijkheid te geven in rechte op te treden, wat duidelijk tot uiting komt in de praetorische toekenning van een soort rechtspersoonlijkheid *ad hoc* door de Raad van State.

Op de vraag of een privaatrechtelijke rechtspersoon in rechte optreden kan voor het *algemeen belang* bleken de meningen verdeeld. Voor wat het geldend recht betreft meende men dat in België een dergelijke vordering toelaatbaar is, hoewel niet alle Belgische leden het hiermede eens waren en eerder van oordeel waren dat de wetgever deze bevoegdheid slechts toekent in welbepaalde specifieke gevallen. In Nederland daarentegen bleek een dergelijke vordering vooralsnog ontoelaatbaar. De Nederlandse deelnemers meenden trouwens dat specifieke wetten dit moeten regelen om elke *actio popularis*, het probleem van de representativiteit en het té verregaand beleid van de rechter te vermijden. Ondanks de reeds aanvaarde toelaatbaarheid van een dergelijke vordering bepleitte een kleine minderheid aan Belgische zijde een algemene norm opgenomen in een duidelijke wettekst. De meerderheid echter opteerde

voor een pragmatische oplossing gesteund op het vertrouwen op de rechter.

Vervolgens onderzocht de vergadering of een privaatrechtelijke rechtspersoon de *kollektieve belangen van de leden* kan invoeren. Op deze vraag gaf men aan Nederlandse zijde een negatief antwoord. In België echter kunnen beroepsverenigingen en orden bij de gewone rechter de privaatrechtelijke bescherming invoeren van de kollektieve belangen van hun leden, vermits daarin speciaal bij de wet voorzien is. Er bestaat aldus eenheid tussen het Nederlandse en Belgische recht althans wanneer men de beroepsverenigingen en orden buiten beschouwing laat. De mogelijkheid in hoofde van privaatrechtelijke rechtspersonen om de kollektieve belangen van de leden te behartigen werd echter wel wenselijk geacht. Aldus stelde de heer de Jonghe voor een lijst aan te leggen van verenigingen waaraan deze mogelijkheid zou geboden worden. Dit voorstel werd met een lichte aarzeling aangenomen.

Kan nu een dergelijke regeling ook gelden ten aanzien van verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid? Zowel de reactie van de Nederlandse deelnemers als die van de Belgische was overwegend negatief. De huidige toestand in België inzake de vakbonden werd als niet wenselijk afgewezen.

Nadien werden nog enkele vragen behandeld zoals: houdt de bevoegdheid tot optreden in rechte toegekend aan een organisatie het recht in om slechts de met name te noemen leden in rechte te mogen vertegenwoordigen? kan de organisatie van de bevoegdheid gebruik maken zelfs tegen de wil van de vertegenwoordigde?

Tijdens de plenumvergadering werd het overzicht van de werkzaamheden in de afdeling privaatrecht gegeven door de voorzitter van de afdeling. De jaarvergadering werd dan besloten met een receptie aangeboden door de Bank van Parijs en van de Nederlanden.

Jean Laenens, assistent
Universitaire Instelling Antwerpen

WETGEVING

VOORSTEL VAN DECREET houdende oprichting van een Commissie voor de Nederlandse rechts- en bestuurstaal

TOELICHTING

Dames en Heren,

Bij zijn oprichting was België een Franstalige Staat. In de loop van de 19e en de 20e eeuw verwierpen Vlamingen na veel strijd druppelsgewijze rechtsherstel. Een definitieve erkenning van de plaats van het Nederlands in de Staat werd in 1967 bekomen, toen eindelijk een rechtskrachtige Nederlandse tekst van de Grondwet werd afgekondigd.

De hypotheek van het verleden blijft echter in twee opzichten doorwegen:

a) de Nederlandse rechts- en bestuurstaal gebruikt in de overheidsdiensten is nog altijd niet één;

b) van belangrijke wetboeken en wetten uit de vorige eeuw bestaat geen authentieke Nederlandse tekst.

De wetgever heeft de Cultuurraad belast met de zorg te waken over de luister van de taal (artikel 2 van de wet van 21 juli 1971 betreffende de bevoegdheid en de werking van de Cultuurraden voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap en voor de Franse Cultuurgemeenschap). Het is dan ook de plicht van de Cultuurraad een nieuwe impuls te geven aan het streven van vele verdienstelijke juristen, taalkundigen, magistraten, ambtenaren en hoogleraren om meer eenheid en vastheid te brengen in de Nederlandse rechts- en bestuurstaal.

Hiertoe strekt dit voorstel van decreet.

Het steunt op twee overwegingen:

a) het is wenselijk dat de bestaande commissies (de Commissie belast met de voorbereiding van de Nederlandse tekst van de Grondwet, de Wetboeken en de voornaamste wetten en besluiten, de Terminologische commissie, de Centrale commissie voor de Nederlandse rechts- en bestuurstaal in België) versmolten zouden worden;

b) het is normaal dat deze nieuwe Commissie die onder meer wetteksten zal voorbereiden, niet onder de uitvoerende maar onder de wetgevende macht, meer bepaald onder de decreetgever, zou ressorteren.

Het spreekt vanzelf dat de Commissie met de Raad van State zal samenwerken; liefst zou zij zelfs gevestigd moeten worden in de gebouwen van deze Raad.

Anderzijds is het zo dat bij het authenticeren van Nederlandse wetteksten vaak ook algemene verbeteringen tot stand worden gebracht, die uiteraard op beide talen betrekking moeten hebben. Dit feit maakt overleg met de verantwoordelijke instanties noodzakelijk.

Het voorstel is in die zin opgesteld.

De artikelen vergen geen bijzondere commentaar.

Leo Vanackere

VOORSTEL VAN DECREET

Artikel 1.

Bij de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap wordt een Commissie voor de Nederlandse rechts- en bestuurstaal in België opgericht.

Art. 2.

De in artikel 1 bedoelde Commissie wordt belast met de volgende taken:

1. eenheid en vastheid brengen in de Nederlandse rechts- en bestuurstaal;

2. een woordenlijst van de juridische en ambtelijke terminologie opstellen;

3. authentieke Nederlandse teksten voorbereiden van de wetboeken en wetten waarvan nog geen dergelijke tekst bestaat;

4. alle instellingen en diensten, ongeacht of zij onder de uitvoerende, de wetgevende dan wel de rechterlijke macht ressorteren, van advies dienen op het stuk van de Nederlandse rechts- en bestuurstaal.

Art. 3.

§ 1. De in artikel 1 bedoelde Commissie bestaat uit een voorzitter, drie ondervoorzitters, een secretaris, twee adjunct-secretarissen en twaalf leden.

Zij worden door de Cultuurraad benoemd voor de duur van vijf jaar. Zij zijn herbenoembaar.

§ 2. Het Bureau van de Commissie omvat de voorzitter en de ondervoorzitters.

Art. 4.

§ 1. De Commissie stelt haar huishoudelijk reglement op, dat aan het Bureau van de Cultuurraad ter goedkeuring wordt voorgelegd.

§ 2. De Commissie regelt de rechtstoestand van haar personeel en stelt de personeelsformatie vast. Beide beslissingen worden aan het Bureau van de Cultuurraad ter goedkeuring voorgelegd.

§ 3. De personeelsleden van de Commissie worden door het Bureau van de Cultuurraad benoemd op voordracht van de Commissie.

Art. 5.

De kredieten ter bestrijding van de uitgaven die voortvloeien uit de werking van de Commissie worden uitgetrokken op de begroting van de Cultuurraad.

Art. 6.

De Commissie brengt ieder jaar ten laatste in de loop van de maand maart een verslag uit over haar werkzaamheden tijdens het afgelopen kalenderjaar.

Dit verslag bevat aanbevelingen en voorstellen die ertoe strekken het gebruik van een keurige en eenvormige rechts- en bestuurstaal in de overheidssector te bevorderen.

Dit verslag wordt ter kennis gebracht van de regering en van de leden van de Cultuurraad.

Leo Vanackere,
A. Van Hoorick,
N. Van der Eecken-Maes,
H. De Croo.

BERICHTEN

NATIONALE DAGEN VAN HET VERZEKERINGSRECHT

Met het oog op de bijscholing van juristen die in hun beroepsleven met verzekeringsproblemen te maken hebben, organiseert het Centrum voor Beroepsopleiding en Verzekeringsondericht op zaterdag 9, 16, 23 februari en 9 maart 1974 in het Congresgebouw, Beneluxzaal in Brussel, vier nationale dagen over het verzekeringsrecht.

Daar de dagen vooral bestemd zijn voor juristen van maatschappijen en voor advocaten en magistraten, hebben de Beroepsvereniging van Verzekeringsondernemingen (B. V.V.O.) en het Verbond van de Belgische Advocaten hun bescherming verleend.

De wetenschappelijke leiding berust bij de heer Roger O. Dalcq, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Leuven en advocaat bij het Hof van Beroep, en bij de heer Robert Bogaert, bedrijfsjurist en medewerker aan De Verzekering en het C.B.V.

Het programma bevat alle aspecten van de evolutie van het verzekeringsrecht van de jongste jaren alsmede het volledige gamma van de strekkingen die zich aftekenen.

thema van de dag:

DE VERZEKERING IN HET ALGEMEEN

1. de heer Simon Fredericq

Gewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent.
Assessor bij de afdeling Wetgeving van de Raad van State.
Lid van de Commissie voor hervorming van de Wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen.
– "Huidige evolutie van het verzekeringsrecht: problemen en tendenzen". (Nederlands)

2. de heer Pierre van der Meersch

Lector aan de Université Catholique de Louvain.
Beheerder van de N.V. "Royale Belge".
– "Muntontwaarding en verzekering". (Frans)

3. de heer Guy Levie

Docent aan de Université Catholique de Louvain.
Ambtenaar bij de afdeling Verzekeringen van de Commissie van de Europese Gemeenschappen.
– "Realiteit en perspectieven van het Europese verzekeringsrecht". (Frans)

4. de heer Hubert Claassens

Doctor in de rechten, licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen (afd. kol.).
Directie-Adjunct bij de N.V. "Assurantie van de Belgische Boerenbond".
– "Realiteit en perspectieven van het overheidstoezicht op het verzekeringswezen in België". (Nederlands)

5. de heer Robert Witterwulghé

Docent aan de Université Catholique de Louvain en aan de Facultés Saint-Louis.
– "Het openbaar koopbod in de verzekeringssector". (Frans)

2de dag: zaterdag 16 februari 1974:

thema:

DE VERZEKERINGEN IN HET BIJZONDER

1. de heer Jean Ernault

Doctor in de rechten, licentiaat in het notariaat en in het verzekeringsrecht.
Lector aan de Université Libre de Bruxelles.
– "Het levensverzekeringscontract als roerend goed. Wat gebeurt ermee in de verschillende huwelijksstelsels en inzonderheid bij echtscheiding". (Frans)

2. de heer Raymond Houbiers

Doctor in de Rechten.
Onderdirecteur bij de N.V. "De Luikse Verzekering".
– "De verzekering van de Burgerrechtelijke Aansprakelijkheid voor Produkten of van de Burgerrechtelijke Aansprakelijkheid voor Goederen na Levering". (Frans)

3. de heer Paul Demoulin

Advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel.
Docent aan de Université Libre de Bruxelles.
– "Nieuwe strekkingen in de brandverzekering". (Frans)

4. de heer Jean-Luc Fagnart

Docent aan de Université Libre de Bruxelles.
Advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel.
– "Statuut en werkzaamheden van de verzekeringsproducenten". (Frans)

5. de heer Jozef Van den Heuvel

Docent aan de Vrije Universiteit Brussel en Rijksuniversitair Centrum Antwerpen.
Secretaris van de Nationale Orde van Advocaten en Ondervoorzitter van het Verbond van Belgische Advocaten.
– "Veralgemeende rechtsbijstandsverzekering". (Nederlands)

3de dag: zaterdag 23 februari 1974:

thema:

AANSPRAKELIJKHEID EN SCHADEVERGOEDING

1. de heer Roger O. Dalcq

Hoogleraar aan de Université Catholique de Louvain.
Advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel.
– "Van aansprakelijkheid wegens schuld tot objectieve aansprakelijkheid". (Frans)

2. de heer Maurice-André Flamme

Hoogleraar aan de Université Libre de Bruxelles.
Geaggregeerde Hoger Onderwijs.
– "De aansprakelijkheid van de openbare macht – De jongste evolutie". (Frans)

3. de heer Pierre Denis

Docent aan de Faculté de Droit de l'Université Catholique de Louvain.
– "De vergoeding van arbeidsongeschiktheid of overlijden bij toepassing van het stelsel van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering. De invloed ervan op het recht op andere verstrekkingen van de maatschappelijke zekerheid". (Frans)

4. de heer Marc Vanquickenborne

Geaggregeerde Hoger Onderwijs (Rijksuniversiteit te Gent).
Aangesteld Navorser van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek.
– "De vergoeding van arbeidsongeschiktheid of overlijden – Haar weerslag op fiscaal gebied". (Nederlands)

5. de heer Roger O. Dalcq

– Conclusies uit de twee vorige referaten:
"Vergoeding van arbeidsongeschiktheid of overlijden volgens netto of bruto loon?". (Frans)

4de dag : zaterdag 9 maart 1974 :

thema :

BIJZONDERE VERZEKERINGSPROBLEMEN

1. de heer Robert Close
Doctor in de Rechten.
Licentiaat in de Criminologie, in de Arbeidswetenschappen en in het Sociaal Recht.
Adjunct-Directeur-Generaal bij de Groep "La Belgique Industrielle".
- "*De Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 en de jongste toepassingen ervan*". (Frans)
2. de heer Yvon Hannequart
Advocaat bij het Hof van Beroep te Luik.
- "*De verzekering van risico's eigen aan het bouwwezen*". (Frans)
3. de heer Pierre van der Meersch
Lector aan de Université Catholique de Louvain.
Beheerder van de N.V. "Royale Belge".
- "*Nieuwe strekkingen in de verplichte autoverzekering*". (Frans)
4. de heer L. Schuermans, Advocaat te Turnhout
de heer M. Mercelis, Juridisch Adviseur bij de N.V. "De Schelde"
mevr. P. Lavrysen-van Eupen, Doctor in de Rechten
- "*Verkeersongevallen naar Belgisch Internationaal Privaatrecht - theorie en praktijk*". (Nederlands)
5. Synthèse van de dagen door de heer Roger O. Dalcq.
(Frans)

Zoals op het programmablad vermeld is zijn sommige referaten in het Frans, andere in het Nederlands; er wordt echter voor simultaanvertaling gezorgd.

De geschreven rapporten zullen alleen aan de deelnemers worden uitgedeeld en later niet worden verkocht.

Aangezien er in de zaal maar plaats is voor 300 personen wordt de inschrijving gesloten zodra dit aantal bereikt is en uiterlijk op 20 januari.

Inschrijving, en de inschrijvingen zijn niet op naam, gebeurt door storting van 4.000 F op prk 000-0040945-11 van de B.V.V.O. te Brussel (ref.: C.B.V. Dagen van het verzekeringsrecht).

- Dit bedrag geeft gedurende de vier dagen recht op :
- deelneming aan het colloquium,
 - kosteloze toegang tot de Albertina-parkeergarage,
 - het middagmaal in een van de salons van het Congresgebouw,
 - de voor de praktijk zeer nuttige schriftelijke rapporten.
- Aanvullende inlichtingen kunnen worden verkregen bij het Centrum voor Beroepsopleiding, Huis der Verzekering, de Meeûsplantsoen 29, 1040 Brussel (tel. 02/13.68.45 toestel 188).

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Privaatrecht.—jg. 1973

nr. 3

Bocken H., Ook de individuele gebruiker kan de voordeeling tot staking instellen voorzien bij artikel 57 van de Wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken.—Traest G., De verlengde minderjarigheid.—Schoentjes-Merchiers Y., Bijzonder en afwijkend handelsrecht (1966-1971).—Boekbespreking.

Jura Falconis.—jg. 1973

nr. 1

Editoriaal.—J. Chabert, Bij wijze van groet.—L.A. Adlerstein, Watergate and the American constitution.—F. Van de Velde, Internationaal Gerechtshof beveelt nucleaire bom-

stop in de Stille Oceaan.—R. Blanpain, Het recht en de werkstaking.—C. De Busschere, Beheerder zijn in een Franse vennootschap is gevaarlijk bij faillissement van deze vennootschap.—H. Thoolen, Ongelijkheid voor de wet in Zuid-Afrika.—Rechtsvraag 1 - de brandstichtende jobstudent.—F. Vanistendael, Het verschijnsel van belastingontduiking.—B. Van Soest & H. Stryckers, Het juridisch statuut van het Universitair Centrum Limburg.—H. Cousy, Naar een nieuwe internationale zeerechtconferentie.—P. Lafili, Welke waarde hebben de exonatieclausules in de relatie koper-verkoper?—K. Van Hulle, Rechtsgevolgen van handelingen die het statutaire doel overschrijden in het licht van het eerste E.E.G.-verdrag op concentraties van ondernemingen. Met noot van Prof. B. Vaardman.—Jan Theunis, Gesprek met Prof. Mr. Ridder Victor.—Ad valvas.

Tijdschrift voor Notarissen.—jg. 1973

nr. 11

Het notariaat in de Scandinavische landen.—Rechtspraak.—Wetgeving.

Tijdschrift voor Sociaal Recht.—jg. 1973

nr. 7

Amelinckx D. & De Ceuster R., Het ouderdomspensioen voor de uit de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht.—Rechtspraak.—Korte inhouden.

Tijdschrift voor Gemeenterecht.—jg. 1973

nr. 10

Verkiezingen (gemeenteraads).—Gemeentehuis.—Lager onderwijs.—Onteigening ten algemene nutte.—Politiecommissaris.—Politie (gemeente).—Raad (gemeente).—Raadsleden (gemeente).—Stedebouw.—Verkiezingen (provincie).—Volks-woningen.—Wegen.—Antwoorden op aan ons gestelde vragen : Belastingen (gemeentelijke).—Burgerlijke stand.

Belgische Rechtspraak in Handelszaken.—jg. 1973

nr. 1-2

Rechtspraak.

Documentatie Turnhouts Rechtsleven.—jg. 1972-73

nr. 4

Rechtspraak.

Oriëntatie.—jg. 1973

nr. 8

Ten geleide.—R. De Paepe, Kredieturen.—E. Douws, De vrouw in het Belgisch arbeidsrecht.—Rechtspraak in verband met arbeidsongevallen.—F.A.P. Bundervoet, Inleiding tot de organisatieontwikkeling (Organization Development, O.D.)

De Verzekeringswereld.—jg. 1973

nr. 11

De Verzekeringswereld naar Londen.—Nieuws van de Verzekeringmarkt.—De nieuwe polissen Medische Varia van de Vaderlandse. Nabeschouwingen over de internationale dag van de verzekeringsproducenten te Oostende.—J. Stasseyens, De praktijk leert ons.—Naar de verwezenlijking van een gemeenschappelijke verzekeringsmarkt.—Nieuws van de maatschappijen.—P. Fierens, Congres van de Nederlandse vereniging van assurantiebezorgers.—O.E. Baron Vander Feltz, Een beknopte visie van de assurantiebemiddelings-industrie in 1998.—Lic. H. De Graef, De fiscale vrijstelling der premien van levensverzekering.—H. Thys, Rijden onder invloed van alcohol.—J. Vandeursen, Rechtspraak.

De Gemeente.—jg. 1973

nr. 11

Van de redactie.—G. Hallet, De grondspeculatie.—Actualiteit.—Wetgeving-Rechtspraak (met commentaar).—J. Verhasselt, Verzorg uw taal ! Bibliografische kroniek.—Boekbespreking.—Kroniek "Openbare onderstand".